

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента Кравченко Станіслав Вадимович
академічної групи 281М-23-1 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Організаційно-правові механізми забезпечення економічної безпеки: аналіз сучасних викликів та перспектив розвитку»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтингов ою	інституційно ю	
кваліфікаційної роботи	Баштанник В.В.			
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:	Кравцов О.В.			
-----------------	--------------	--	--	--

Дніпро
2024

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи магістра на тему «Протидія загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки».

80 стор., 3 рис., 2 таблиці, 99 джерел.

АДМІНІСТРУВАННЯ, ВЛАДА, ДЕРЖАВА, ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ,.

Об'єктом дослідження є система національної безпеки.

Предметом дослідження є напрями протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Метою магістерської роботи є розроблення теоретико-методологічних засад протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

У першому розділі досліджується теоретичні засади дослідження формування та реалізації державної політики у сфері економічної безпеки, актуалізованих через призму національних інтересів.

Другий розділ присвячений визначення головних загроз економічній безпеці та засобам їх протидії.

У третьому розділі проведено аналіз формування системи економічних національних інтересів Української держави

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення нормативно-правової бази, що діяльність держави у сфері протидії загрозам економічній безпеці, а також у практичній діяльності органів влади України.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's degree qualification thesis on the topic «Counteracting Threats to the National Interests of Ukraine in the Sphere of Economic Security».

Explanatory note of the master's qualification work on the topic ‘.

80 pages, 3 figures, 2 tables, 99 sources.

ADMINISTRATION, POWER, STATE, PUBLIC ADMINISTRATION, ECONOMIC SECURITY, ECONOMIC INTERESTS, PUBLIC ADMINISTRATION, REGIONAL ASPECT, REGIONAL ASPECT.

The object of research is the national security system.

The subject of research is the directions of counteracting threats to Ukraine's national interests in the field of economic security.

The purpose of the master's thesis is to develop theoretical and methodological foundations for countering threats to Ukraine's national interests in the field of economic security.

The first chapter examines the theoretical foundations of the study of the formation and implementation of state policy in the field of economic security, actualised through the prism of national interests.

The second section is devoted to the identification of the main threats to economic security and means of counteracting them.

The third section analyses the formation of the system of economic national interests of the Ukrainian state.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use to improve the regulatory framework for the State's activities in the field of countering threats to economic security, as well as in the practical activities of the Ukrainian authorities.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	10
1.1. Формування концепції національних інтересів в публічному управлінні	10
1.2. Інституціональна сутність процесу формування національних інтересів в системі публічного управління	19
РОЗДІЛ 2	
ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	33
2.1. Захист національних інтересів у сфері економічної безпеки як чинник трансформації публічного управління	33
2.2. . Взаємовплив національних інтересів, безпеки і напрямів реформування публічного управління	47
РОЗДІЛ 3	
НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВПЛИВУ	60
3.1. Формування системи національних інтересів в викликів національній безпеці	60
3.2. Реформування системи національних інтересів в контексті перезавантаження влади	72
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83

ВСТУП

Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі державного управління в Україні є трансформація наявної моделі публічної влади, формування системи національних інтересів з урахуванням викликів і загроз національній безпеці. Відповідно до напрямів реформування державного управління мова йде про становлення нової моделі публічного управління на основі гармонізації принципів, інструментів, форм та методів управлінської діяльності, формування національних цінностей та забезпечення національних інтересів. При цьому сучасний процес державотворення в Україні зумовлює необхідність дослідження проблем, пов'язаних із здійсненням цілеспрямованої діяльності органів публічної влади щодо забезпечення національних інтересів на основі імперативу прав і свобод людини і громадянина, закріплених Конституцією України.

Важливість дослідження проблем забезпечення національних інтересів в умовах антикризового управління завжди полягає у інституціональному та теоретичному визначенні шляхів удосконалення правової бази діяльності органів влади, детермінації загроз національній безпеці, формуванню змісту нового публічного управління в Україні. Варто наголосити, що на сучасному етапі державотворення вільне трактування базових положень у сфері національних інтересів призводить до декомпозиції системи національної безпеки. Адже, національна політика у сфері національної безпеки тривалий час характеризувалася формальним підходом, декларативністю, непослідовністю, зволіканням з прийняттям законів, непрозорістю публічноуправлінських рішень.

Сучасний демократичний тренд національних інтересів, визначений державою курс на інтеграцію до Європейського Союзу потребує суспільно-політичної, економічної та правової адаптації системи публічного управління на центральному та регіональному рівнях в Україні до сталих європейських моделей, функціонування правових механізмів раціоналізації

державноуправлінської діяльності у сфері національних інтересів. В актуальності обраної теми дослідження переконує також ступінь наукової розробки проблематики реформування державного управління. З вітчизняних дослідників проблеми слід виділити праці М. Білинської, О. Валевського, К. Ващенко, І. Грицяка, В. Голубь, В. Дрешпака, Н. Діденко, М. Дудченка, В. Князева, В. Козакова, А. Колодій, В. Куйбіди, Л. Гаєвської, М. Кравченко, Н. Липовської, В. Лугового, Н. Нижник, М. Орел, А. Попка, Л. Прокопенка, В. Ребкала, С. Серьогіна, Г. Ситника, В. Тертички, В. Трощинського та ін. Напрями трансформації системи державного управління у контексті антикризового управління досліджені у працях О. Антонової, В. Бакуменка, В. Баштанника, О. Бобровської, Є. Бородіна, Т. Василевської, Н. Гончарук, І. Грицяка, А. Колодій, В. Купрійчука, М. Лахижі, Т. Маматової, П. Петровського, І. Письменного, О. Пухкала, А. Рачинського, С. Сороки, О. Сушинського та ін. Значний внесок у дослідження напрямів реалізації національних інтересів в контексті аналізу нормативно-правового регулювання публічного управління здійснили С. Дубенко, В. Мартиненко, М. Орел, В. Олуйко та ін. Натомість, взаємообумовленості процесів реформування державного управління та формування національних інтересів приділено недостатньо уваги.

Сучасний стан економічної безпеки України, виклики і загрози для раціонального функціонування системи державного управління визначають потребу проведення комплексного аналізу залежності між складниками розвитку держави (економічний, політичний, соціальний), факторами стабільності і прогнозованістю реформ в Україні, здатністю адекватно реагувати на зовнішні виклики і загрози. Інтегрованість завдання раціоналізації управлінської діяльності інститутів державної влади в такому контексті обумовлена взаємовпливом зовнішніх та внутрішніх чинників забезпечення/загроз національним інтересам. Саме тому окремим напрямом теоретичних досліджень варто визначити розробку теоретико-методологічних

засад забезпечення національних інтересів в умовах антикризового управління.

Метою магістерської роботи є розроблення теоретико-методологічних засад протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Досягнення означеної мети передбачає вирішення дослідницьких завдань:

- здійснити аналіз основних передумов, факторів виникнення, підходів до визначення концепту «національні інтереси» в системі державного управління;
- обґрунтувати періодизацію розвитку суспільних відносин у системі формування комплексу національних інтересів в Україні;
- уточнити зміст, сутність та правову природу загроз економічній безпеці;
- систематизувати сучасні підходи до розподілу управлінських повноважень між суб'єктами владного механізму країни у сфері протидії загрозам національних інтересів;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності державного управління у сфері забезпечення національних інтересів;
- охарактеризувати політико-правові механізми гарантування, забезпечення та захисту національних інтересів у сфері економічної безпеки .

Об'єктом дослідження є система національної безпеки.

Предметом дослідження є напрями протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Методологічною базою магістерського дослідження є сучасні теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених з проблем державного управління; загальнонаукові принципи пізнання суспільних явищ; системний, міждисциплінарний, інституціональний, конкретно-історичний підходи. У роботі використано як базовий метод – системний підхід, який дозволив дослідити особливості формування комплексу національних інтересів.

Застосування методології системного аналізу дозволило проаналізувати організаційно-правові засади діяльності суб'єктів забезпечення національних інтересів у системі державного управління: функціональні ознаки й характеристики, загальні тенденції, етапи формування законодавства у сфері національних інтересів.

У роботі використані загальнонаукові принципи об'єктивності та історизму, аналізу, синтезу, узагальнення та індукції, дослідницькі методи, що ґрунтуються на них: інструментальний, інституційний, соціологічний, аксіологічний, діяльнісний, статистичної обробки емпіричного матеріалу та ін.

Новизна одержаних результатів дисертації полягає у розробці цілісної концепції вирішенні актуального наукового завдання з розроблення теоретико-методологічних засад і концептуального обґрунтування наукових підходів до формування національних інтересів в системі економічної безпеки. Запропоновано практичні підходи щодо застосування засобів раціоналізації державно-управлінської діяльності в контексті декомпозиції національних інтересів як загрози національній безпеці, а у зовнішньому вимірі – зменшення напрямів взаємодії з іншими країнами у зв'язку із дискретністю розвитку забезпечення територіальної цілісності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методологічних та практично-прикладних положень, оформлених у конкретні пропозиції, які можуть бути реалізованими і становити основу раціоналізації системи державного управління в забезпечення національних інтересів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Формування концепції національних інтересів в публічному управлінні

Загальносвітові процеси реформування в системі публічного управління сприяли виникненню та становленню принципово нових інститутів влади та адміністративних механізмів узгодження позицій і вироблення спільних підходів у більшості держав щодо розв'язання регіональних та глобальних проблем. За таких умов державне управління в процесі реформування поступово набувало нових характерних ознак, підвищилася його суб'єктність, посилилися інтегративні характеристики управління в складних системах – національній, наднаціональній глобальній.

Сучасний стан реформування державного управління зумовлений становленням принципово нових управлінських зв'язків, обумовлених взаємовпливом інструментів, форм та методів територіального управління, розвитком нових підходів до державноуправлінської діяльності і одночасно мова йде про розробку алгоритму і методології імплементації зарубіжного досвіду реформування державного управління. Саме на цьому базується новий напрям у науці державного управління – дослідження теоретико-методологічних засад імплементації зарубіжного досвіду реформування державного управління.

Водночас процес реформування державного управління потребує поєднання загальних процесів раціоналізації діяльності органів влади, удосконалення інституту правозабезпечення, формування нової політики територіального управління в умовах децентралізації управлінських відносин, розвитку політичної системи України, забезпечення національної безпеки та

національних інтересів [2;3]. Відповідно передбачається поглиблення досліджень реформування системи державного управління за такими напрямками: державне управління як система суспільних відносин; національні інтереси, суверенітет та територіальна цілісність; конституційно-правові засади забезпечення національних інтересів у контексті перезавантаження влади.

Загалом, процес реформування державного управління виступив об'єктом дослідження провідних вітчизняних науковців В. Бакуменка, В. Богдановича, О. Валевського, К. Ващенко, Л. Гаєвської, В. Голубь, І. Грицяка, Ю. Кальниша, В. Копійки, В. Куйбіди, М. Корецького, Н. Липовської, С. Майбороди, В. Мартиненка, О. Мордвінова, Н. Нижник, Я. Радиша, В. Ребкала, В. Рижих, С. Серьогіна, Г. Ситника, В. Ткаченка, В. Тертички, А. Халецької, І. Хожило, В. Шаповала. Напрями реалізації адміністративної реформи розглянуто в дослідженнях Ю. Друка, М. Клименка, В. Князева, О. Конотопцева, О. Коротич, С. Кравченка, В. Лугового, Р. Мінченко, М. Ониськіва, І. Радзівського, А. Пойченка, Л. Приходченко, С. Романюк, В. Тимцуника, Л. Усаченко, І. Яковюк.

При цьому недостатньо розкритими напрямками наукових досліджень виявились зовнішня обумовленість процесів реформування державного управління в Україні в умовах суспільно-політичних криз, політико-правова сфера реалізації комплексу реформ в Україні, аспекти зовнішнього та внутрішнього вимірів формування національних інтересів, феномен публічного управління в системі національної безпеки [4]. Саме тому проблематика сучасного реформування державного управління в Україні потребує розробки власної теоретико-методологічної концепції імплементації зарубіжного досвіду реформування державного управління в Україні, актуалізації систематизації зовнішніх чинників проведення системних реформ [5-6]. В умовах зовнішнього впливу на проведення реформ залишаються актуальними завдання раціоналізації регулювання діяльності органів влади шляхом удосконалення форм і методів управлінської діяльності,

взаємовідносин влади і громадян, за умов інтегративного поєднання яких реалізується сучасна трансформаційна парадигма державного управління.

В умовах реформування українського суспільства особливого значення набуває удосконалення, раціоналізація та формування чіткого механізму правового регулювання державно-управлінських відносин [7;8, с. 190]. Саме в інтегративному розумінні владних функцій формується система, що складається із суб'єктів влади, об'єктів влади, правових умов та засобів взаємодії суб'єктів та об'єктів влади [9]. Актуалізуючи політичний аспект влади, доцільно визначити державну владу як реальну спроможність суспільного суб'єкта проводити свою волю у державній політиці та правових нормах, наголошуючи на інтегративній ролі державної влади у суспільстві та ролі державних структур у процесі становлення громадянського суспільства [10-12], за умов чого предметно реалізується процес гуманізації влади [13, с. 16-18]. На нашу думку, реформування державного управління – це процес якісного удосконалення системи органів влади, їх раціональна побудова та взаємодія, ефективний взаємозв'язок із зовнішнім середовищем через законодавчо встановлені процедури та повноваження органів влади, основою чого виступає сучасний процес перезавантаження владних відносин, оновлення нормативної бази діяльності органів влади, зміна парадигми національних інтересів, у тому числі – принципово новий підхід до категорії «національні інтереси».

У процесі становлення системи державного управління, безумовно, є можливість виокремлювати окремі етапи та складові. Втім, досить часто в Україні раніше спостерігався процес квазітрансформації через формальні зміни структури, підпорядкування, сфери повноважень, надання особливих статусів тощо, й при цьому не відбувалося якісних перетворень та удосконалення управлінських процедур відповідно до усталених світових та європейських стандартів. Ю. Кальниш вважає, що навіть в умовах демократизації системи влади в Україні зберігається пострадянська модель розвитку політичної системи, для якої характерна, насамперед,

гіпертрофована роль держави, реалізована через так звану «вертикаль виконавчої влади», основою якої є уряд з максимально широкими повноваженнями., й водночас – послаблення ролі інститутів громадянського суспільства [14]. Р. Войтович вказує на глобалізаційні чинники [17;18], М. Лахижа наголошує на доцільності актуалізації поняття європеїзації, надає розгорнутий аналіз фундаментальним основам поняття національних інтересів відповідно до сучасних геополітичних чинників [19]. Ми виходимо з твердження, що в умовах демократизації влади на початку 90-х рр. виникла ситуація, коли трансформаційний процес не виходить за межі простої концептуальної моделі управління (рис. 1.1), а засоби і форми процесу трансформації зазнають суттєвих змін.

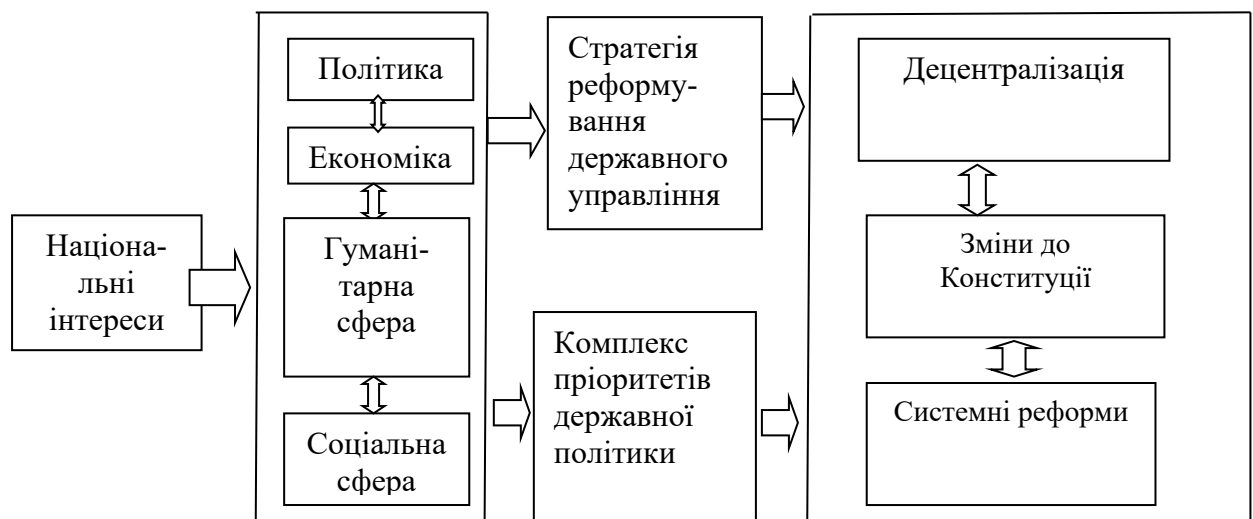

Рис. 1.1. Структура формалізації національних інтересів в сучасному державному управлінні.

У такому підході формалізується сучасна парадигма національних інтересів в системі державного управління в Україні як поєднання сфер регулювання, цінностей, спрямованих на досягнення певного результату. Разом з тим, варто наголосити, що процес формування національних інтересів досить часто зводиться до простої методологічної конструкції: національні

інтереси – це поєднання цілеспрямованих організаційних, правових, інституціональних заходів, що реалізуються національними державами на власний розсуд, або як відповідність національним традиціям, ментальності та історії, або як умова захисту (забезпечення) вже досягнутого результату (рівня) розвитку національної держави.

У контексті дослідження слід відзначити роботу Р. Войтович, присвячену дослідженню теоретичних засад глобалізації та її впливу на систему державного управління [17]. Зокрема, автор наголошує на необхідності визначення пріоритетів суспільного розвитку як результату впливу глобалізації на систему державного управління. Так само, Р. Войтович вказує на гіперболізацію процесу глобалізму, що провокує ситуацію невизначеності для всієї системи державного управління, й одночасно – на необхідність формування захисних механізмів державного управління [18, с. 15-17]. Разом з тим, у цілому погоджуючись із наведеними підходами провідних науковців, відзначимо, що на даному етапі процеси якісних змін (трансформацій) у національних системах управління є вторинними, і залежать від комплексу факторів внутрішнього та зовнішнього впливу, й окрім глобалізації, факторами ризику для національних держав виступають проблеми самоідентифікації держав, гомогенності національної культури, питання забезпечення національної безпеки – всі ті сфери внутрішньої політики, які не передані до повноважень інститутів ЄС, й у визначальній мірі не детерміновані правом ЄС [20]. Побудова науково обгрунтованої концепції розвитку державного управління в Україні відповідно до європейських традицій демократичного врядування потребує систематизації сучасних вітчизняних наукових розробок науки управління, у тому числі у системі національних інтересів.

Важливо навести науковий підхід до аналізу, систематизації та впровадження зарубіжного досвіду модернізації публічної адміністрації М. Лахижі, в основу якого покладено інтегрований підхід до аналізу систем державного управління. Ми пропонуємо більш розширений варіант такого

аналізу, в основі якого є запронована М. Лахижею концептуальна схема дослідження зарубіжного досвіду [19].

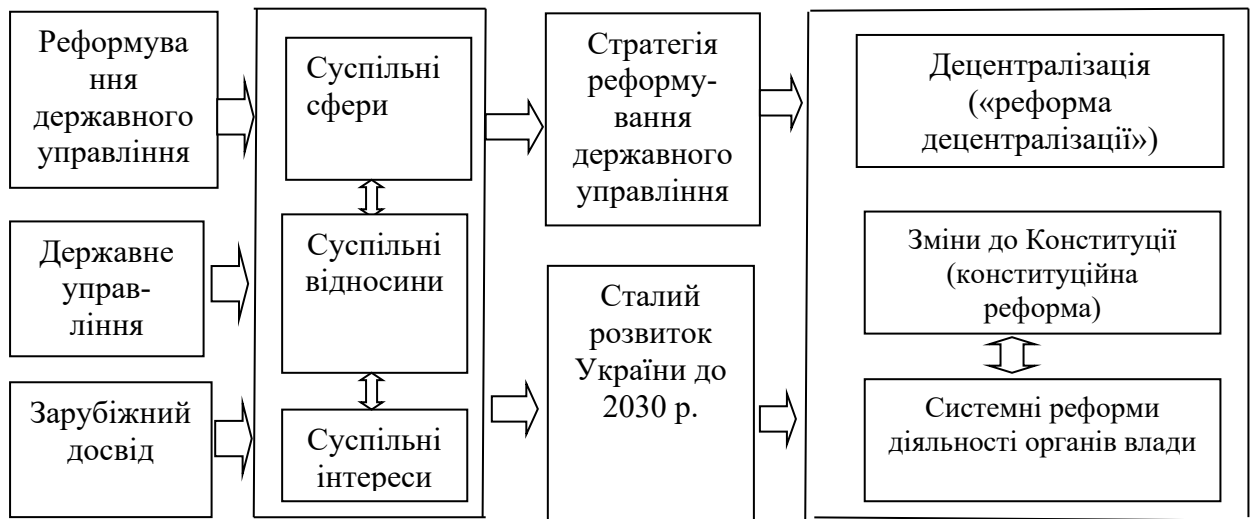

Рис. 1.2. Структура формування комплексу національних інтересів в сучасному державному управлінні.

Отже, важливість дослідження проблем забезпечення національних інтересів в умовах антикризового управління завжди полягає у інституціональному та теоретичному визначенні шляхів удосконалення правової бази діяльності органів влади, детермінації загроз національній безпеці, формуванню змісту нового публічного управління в Україні. Варто наголосити, що на сучасному етапі державотворення вільне трактування базових положень у сфері національних інтересів призводить до декомпозиції системи національної безпеки. Власне, держана політика у сфері національної безпеки тривалий час характеризувалася формальним підходом, декларативністю, непослідовністю, зволіканням з прийняттям законів, непрозорістю публічноуправлінських рішень.

Слід зазначити, що сучасні дослідження проблематики взаємовпливу національних інтересів та державного управління присвячені широкому спектру зарубіжного досвіду.

На думку науковців, реформа системи влади, яка на сьогодні реалізується в Україні, передбачає підвищення ефективності державного управління в цілому. Дійсно, становлення демократичної, правової держави потребує чіткого наукового уявлення про ознаки, особливості, властивості, характерні риси управління, що притаманні всім суспільствам на різних стадіях розвитку. Поряд з цим надзвичайно важливе розуміння характеру державного управління, здійснюваного у конкретних просторових рамках. Адже процес управління повинен якомога повніше відповідати демократичним принципам, оскільки люди володіють невід'ємним, природним правом на самоврядування. Базова теоретико-методологічна проблема управління зводиться до того, що процеси управління властиві лише складним, динамічним системам, іманентним атрибутом яких є самоуправління, тобто здатність до впорядкування системи, приведення її у відповідність до об'єктивної закономірності даного середовища, до оптимізації її функціонування [29].

При цьому серед напрямів дослідження національних інтересів останнім часом напрацьовано достатньо сталий комплекс підходів наукового аналізу [31]. По-перше, визначальне місце займає економічний підхід, реалізація економічних етапів інтеграції, закріплення принципу недискримінації в контексті впливу економічних факторів (від створення зони вільної торгівлі до економіко-валютного союзу), що детермінують соціоекономічний підхід досліджень наддержавних інтеграційних процесів; по-друге, конституювання в межах наддержавних інтеграційних процесів норм комунітарного права призводить до формування інституціонально-правового підходу; по-третє, диверсифікація сфер співробітництва, поглиблення взаємозалежності країн-членів актуалізують системний підхід до дослідження європейської інтеграції; по-четверте, розвиток наддержавного інтеграційного процесу в

інституціональній, політичній і правовій сферах у будь-якому випадку призводять до якісного переосмислення стратегії інтеграції, реформи управління у сфері міждержавних відносин; по-п'яте, зміни у функціях національних структур управління, перенесення центру прийняття рішень до інституцій наднаціонального рівня призвело до посилення неофункціонального підходу в методології міжнародних відносин. І, пошосте, формування спільних політик, уніфікація економічних механізмів, гармонізація правових систем потребували запровадження напряму дослідження інтеграційного процесу, що виходить з принципу федералізму. Малодослідженою виявилась політико-правова сфера реформування в зарубіжних країнах, система принципів формування і подальшого розвитку інтеграційних форматів і пов'язаних із цим реформ в державному управлінні (праці В. Бережного, І. Беґея, І. Костюка). На часі – напрацювання методології дослідження забезпечення національних інтересів як комплексу зовнішніх факторів впливу на суспільні відносини, результатом якого виступає діяльність органів влади національної держави згідно з принципами, що визначені у нормативних актах зарубіжних країн.

Загалом, категорія «національний інтерес» виявилася малодослідженою сферою публічного управління. Демократизація публічної адміністрації виступає однією з передумов інтеграції України до європейських і світових політичних та економічних структур, зокрема і до ЄС, й саме цей факт став предметом досліджень В. Настюк, Н. Нижник, Г. Ситник [34-35]. Йдеться про реформування, насамперед, центрального апарату, що займається державним управлінням. Втім, останніми роками в Україні формується принципово нова школа дослідження зарубіжного досвіду антикризового реформування державного управління із застосуванням методології системного аналізу. Особливо слід виділити дослідження управління в системі інтеграційних процесів, що базуються на низці принципів формалізації національних інтересів в публічному управлінні. Грунтовний аналіз методології досліджень євроінтеграційних процесів з точки зору національних інтересів проведено в

роботі І. Грицяка «Європейське управління: теоретико-методологічні засади», в якій автор вже з позицій системного аналізу визначив особливості управління інституцій ЄС. Зокрема, відзначено, що ЄС більшою мірою є державою, можливо виділити наднаціональний (рівень союзу країн) і національний (рівень держав) рівні управління.

Досліджуючи напрями забезпечення національних інтересів, ми можемо застосовувати інституціональний підхід, проте, переважно, у неоінституціональному його варіанті.

Визначальним суб'єктом державного управління у межах особистісних та суспільних взаємовідносин слід вважати орган влади. На це вказують у своїх дослідженнях В. Баштанник, С. Кравченко, М. Лахижа, П. Петровський, О. Руденко. З позицій юридичної науки також варто навести праці О. Скакун, яка визначає орган влади (держави) як складову частину державного апарату, групу осіб чи особу, яка наділена законодавчо визначеними владними повноваженнями для виконання завдань та функцій держави [39].

Варто вказати на праці В. Антонова у сфері національної безпеки [41-44], у межах яких розкрито поняття національної безпеки як складового елементу національного суверенітету, об'єктів національної безпеки, поняття і змісту системи національної безпеки. Отже, нині процес формування владного механізму в Україні, побудова механізмів реалізації законодавчої та виконавчої влади та визначення шляхів їх взаємодії насичений суперечностями, відступами від доктрини поділу державної влади. До важливих напрямів реорганізації системи органів влади слід віднести зміну інституційного механізму влади через зміни співвідношення держави та інших складових політичної системи, разом із змінами механізмів представництва соціальних інтересів на шляху демократизації влади. На нашу думку, методологія дослідження проблемних питань становлення та розвитку системи державного управління в незалежній Україні відповідно до стратегічного напрямку Української держави – набуття відповідності критеріям на вступ до Європейського Союзу має здійснюватися через адаптацію

правових засад функціонування органів влади, формалізацію публічно-адміністративних структур демократичного врядування – але все це має відбуватися у форматі забезпечення національних інтересів.

Наука державного управління поєднує дослідження базових об'єктивних законів, закономірностей та тенденцій розвитку правового регулювання суспільно-політичних процесів. Зокрема, у наукових працях І. Грицяка, В. Дзюнзюка, І. Кравчук, М. Лахижі, О. Мордвінова, Г. Ситника, С. Шевчука досліджуються як політико-адміністративні системи національних держав, так і механізми управління в межах наднаціональних інтеграційних утворень, а також запропоновані методологічні основи порівняльно-правового і теоретико-методологічного аналізу суспільних процесів на рівні складних адміністративних систем, що виходять за рамки національних відносин. Фактично, саме на цих теоретико-методологічних засадах сформувався відносно новий напрям досліджень науки державного управління – європеїзація державного управління, що закріплює імператив національних інтересів в умовах антикризового управління.

1.2. Інституціональна сутність процесу формування національних інтересів в системі публічного управління

Постановка проблеми наукового дослідження національних інтересів змістовно полягає у запровадженні моделі раціоналізації діяльності органів та установ державної влади на основі застосування правових вимагає власного методологічного забезпечення, аналізу системи державної влади, формалізації моделей управління та визначення на цій основі напрямів розвитку країни. Адже в умовах децентралізації влади в Україні, наближення до європейських принципів державного управління трансформуються цілі і завдання держави, функції органів державної влади, стратегії її розвитку. Таким чином, мова йде про зміну основ функціонування механізмів державного управління, доповнення принципів регулювання діяльності органів державної влади,

основ формування державної політики, розвитку конкретного регіону (міжрегіонального комплексу), галузі, а у широкому розумінні – навіть суспільних сфер. Саме тому механізми забезпечення національних інтересів потребують на даний час власного методологічного наповнення шляхом напрацювання категорій та понять, закономірностей і принципів, систематизації методів такого регулювання, розробки концепцій та моделей регулювання діяльності органів державної влади. Вимагає власного теоретичного наповнення формалізація цілей, завдань та функцій держави, стратегії її розвитку як чинника функціонування національної системи державного управління.

Переважає більшість підходів щодо забезпечення національної безпеки базується на усвідомленні та реалізації на державному і міжнародному рівнях концепції національних інтересів. Сферою, де знаходять прояв інтереси, є політика. Вона визначається різними детермінантами. Серед них, зокрема: рівень та особливості культурного, соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку; географічне положення країни; ресурсні можливості держави; національно-історичні традиції; потреби забезпечення суверенітету та територіальної цілісності. Саме вказані детермінанти і знаходять своє відображення в національних інтересах, а останні - у законах, концепціях, стратегіях, інших нормативних актах, як об'єктивні потреби розвитку суспільства.

Першоосною інтересу є потреби розвитку та безпеки суспільства і держави. Тому за своєю суттю та спрямованістю вони зорієнтовані на забезпечення виживання та прогресивного розвитку й тією чи іншою мірою лідерства особи, суспільства, держави. Тільки через призму їх реалізації та захисту можуть та повинні розглядатися всі проблеми пов'язані із забезпеченням національної безпеки. У цьому більшість фахівців доходять консенсусу.

Водночас їх думки розходяться, інколи діаметрально, при намаганні знайти відповіді, передусім на такі питання :

- коли вказані потреби набувають статусу «національних», тобто коли та за яких умов стає можливим трактувати вказані потреби як «національні інтереси», і у зв'язку з цим, що розуміти під поняттям - «національні інтереси»?

- чи правомірно стверджувати, що національні інтереси відображають в інтегрованому вигляді інтереси особи, суспільства та держави і якщо так, то яким має бути механізм узгодженості інтересів зазначених суб'єктів?

- чи є національні інтереси відносно постійними, чи вони мають кон'юнктурний характер?

- чи є можливість узгодити національні інтереси різних суб'єктів міжнародних відносин?

Тобто національні інтереси певною мірою є консолідованим результатом інтелектуального пошуку науковців, представників інститутів громадянського суспільства та політичного керівництва держави щодо відповіді на питання стосовно потреб подальшого розвитку кожного індивіда, суспільства та держави й, відповідно - захисту їх від зовнішніх і внутрішніх загроз. На формування системи національних інтересів здійснюють об'єктивний вплив чинники зовнішнього (особливо ті, які визначають тенденції розвитку геополітичної ситуації та світового господарства) та внутрішнього (передусім стан, в якому перебуває країна та нація) середовища.

Так, у суспільстві, де має місце відносно стійкий розвиток політичної, економічної та інших систем, які забезпечують його життєдіяльність, національні інтереси за структурою та змістом, як правило, також мають відносно стабільний характер.

У такому форматі сприйняття проблематики національних інтересів важливо вказати на запропонований В. Бакуменком та С. Поповим загальний формат визначення механізму забезпечення національних інтересів в системі державного управління як «... практичних заходів, засобів, важелів стимулів, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених

цілей» [54, С. 21-24]. Більшістю вітчизняних дослідників пропонується й узагальнене поняття «комплексний механізм забезпечення національних інтересів» як сукупності економічних, соціальних, організаційних, політичних, правових та інших засобів.

Для розкриття сутності публічного управління за умов ринкових відносин важливо визначити, як виявляється реальна можливість взаємодії механізмів управління і самоуправління, їх пропорційне співвідношення, чи мають вони перевагу над механізмами стихійного регулювання та стихійного саморегулювання. З'ясування цих питань допомагає визначити тенденцію (підвищення чи зниження) міри керованості. Здійснення функцій, орієнтованих на обслуговування суспільних потреб, не виключає застосування владнорегулюючих і примусових заходів державного управління, але вони не є основою змісту цієї діяльності.

Професор М. Лахижа обгрунтовує необхідність синтезу методологій дослідження проблем публічного управління на основі політичного реалізму та розгляду процесу в динаміці. Крім того, важливо погодитись з концептуальним підходом М. Лахижі щодо визначення спільних рис та особливостей посткомуністичної трансформації та модернізації публічної адміністрації [19]. Зокрема, дослідником проведено комплексне дослідження проблем модернізації публічної адміністрації у посткомуністичних країнах на базі принципів європейського адміністративного простору. На відміну від В. Баштанника, І. Грицяка, В Стрельцова, О. Руденко, у наукових працях М. Лахижі обгрунтовано висновок про необхідність синтезу методологій дослідження публічного управління на основі політичного реалізму та розгляду процесу в динаміці. У розробках дослідника визначено спільні риси і особливості посткомуністичної трансформації та модернізації публічної адміністрації. Особливу увагу М. Лахижа приділив необхідності удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням принципів європейського адміністративного простору [19]. На нашу думку, під реалізацією національних інтересів слід розуміти внутрішню структурну

єдність інституціональних, організаційно-правових та адміністративних засобів, форм та методів реалізації державноуправлінської діяльності, раціональне поєднання яких на основі системного підходу дозволяє змінити процедури, регламенти й суб'єктність в управлінні в контексті забезпечення економічної безпеки.

Загалом, на основі опрацювання праць вітчизняних науковців варто вказати на той факт, що методологія дослідження процесу реалізації національних інтересів має здійснюватися шляхом інтегративного поєднання політико-правових основ функціонування органів влади, інституціональних особливостей функціонування системи влади загалом, організаційних характеристик суб'єктів та об'єктів управління, аналізу адміністративних процедур. При цьому важливо перш за все, акцентувати увагу на забезпеченні потреби суб'єктів і об'єктів управління у регулюючому впливі, що має бути закріплений принципами регулювання та спеціальними нормативами, що містять індивідуалізовані (конкретні) характеристики регулювання. Загальна структура дослідження особливостей забезпечення національних інтересів в умовах антикризового управління потребує вирішення таких дослідницьких завдань:

- напрацювання теоретико-методологічних засад розвитку засобів управління діяльністю органів влади на різних рівнях в межах національної держави в умовах кризи, визначення історичних тенденцій формування політико-правової основи владних відносин в Україні як самостійного напрямку науки державного управління;

- систематизація європейського досвіду реалізації національних інтересів) шляхом використання сучасної методології наукового дослідження, що базується на принципах багаторівневого управління, комплементарності складових системи державного (публічного) управління;

- уточнення і доповнення понятійно-категоріального апарату щодо діяльності суб'єктів публічних відносин у сфері регулювання діяльності органів державної влади через завдання, цілі, принципи, компетенції

інститутів політичної влади, а також з'ясування місця органів влади в складних адміністративних системах;

– напрацювання концептуальних засад формування інноваційного механізму регулювання, який відповідає сучасних концептам «Good governance» та «New public management».

При цьому процес реформування державного управління має бути детермінований шляхом дослідження: по-перше, як прогнозованих, так і стихійних факторів (регуляторів) внутрішнього та зовнішнього впливу на суспільні відносини, що стабілізують політичну систему країни; по-друге, організаційних засобів удосконалення системи управління на рівні національної держави, якщо окремі критерії суспільних реформ наперед невідомі, формуються під впливом зміни політичного курсу і виступають елементом раціоналізації публічної влади. Отже, формально мова йде про пошук такого суспільно-значимого регулятора, який буде здатний чітко детермінувати необхідний напрямок розвитку системи державного управління в нових політичних умовах, й при цьому зберегти певну наступність політичного курсу країни. У такому контексті постає питання про сутність сучасного реформування державного управління як певного імперативу державної політики в інтегрованому вигляді, що визначає, власне, вектор реформ.

За таких умов відбулися зміни в сучасному концепті діяльності органів влади, у тому числі й через імплементацію європейських принципів публічного управління відповідно до концептів «New public management» та «Good governance» [56]. Адже сучасні європейські принципи публічного управління, загальновизнані демократичні цінності європейської цивілізації (верховенство права, демократія, права людини) слугують орієнтиром проведення державно-управлінських реформ, детермінують сутність модернізації державного управління у політико-адміністративному розумінні шляхом формування інноваційних механізмів регулювання в системі державного управління. Разом з тим, побудова інноваційних механізмів

імплементатії передбачає визначення історичних засад формування таких механізмів. Застосування історичного методу в дослідженні обумовлено не лише доцільністю розробки уточненої періодизації становлення механізмів управління в Україні, а й актуалізацією визначення специфічних (особливих) умов функціонування механізмів імплементатії на конкретному історичному етапі, встановлення закономірностей та тенденцій розвитку механізмів на національному та регіональному рівнях, детермінації на цій основі пріоритетних напрямів державотворення.

На даний час існуюча система органів виконавчої влади, що складає основу державного управління, невідкладно потребує своєї всебічної раціоналізації, побудови відповідно до комплексу національних інтересів, чітко визначених критеріїв і принципів організації управління на регіональному рівні. Зокрема, ключове значення має взаємоузгодженість дій по так званій “вертикалі” влади, чіткий розподіл повноважень органів виконавчої влади та представницьких органів місцевого самоврядування районних та обласних рад. Удосконалити сучасну державну політику регіонального розвитку можливо, перш за все, шляхом адаптації та впровадження в Україні європейського досвіду формування ефективно діючої системи розподілу і закріплення управлінських повноважень регіонів країни, й одночасно - розробки інноваційних вітчизняних механізмів управління.

Певною мірою можна стверджувати, що внутрішні національні інтереси відображають життєво важливі потреби існування і розвитку природи, людини, групи, суспільства і держави, а зовнішні - умови їх реалізації (досягнення). Варто також зазначити, що національні інтереси завжди носять відносно постійний характер, бо виникають і зникають на якомусь історичному етапі разом з національними цінностями, які вони відображають.

Підходи щодо класифікації національних інтересів на Заході здебільшого ґрунтуються на оцінці збитку (шкоди) національній безпеці до якої може призвести реалізація тієї чи іншої загрози національному інтересу. З огляду на це, зокрема, розрізняють інтереси виживання, життєво важливі, важливі та

периферійні національні інтереси. Особливо акцентують увагу на інтересах виживання або життєво важливих національних інтересах, для захисту яких використання збройної сили вважається цілком виправданим кроком [57-61].

Таким чином можна стверджувати, що національні інтереси – це сукупність збалансованих інтересів людини (громадянина), суспільства, держави у різних сферах їх життєдіяльності, реалізація яких гарантує збереження національних цінностей, державний суверенітет, територіальну цілісність та прогресивний суспільно-політичний і соціально- економічний розвиток. Національні інтереси – вихідний пункт політики національної безпеки та основа формування її пріоритетів.

Зміст національних інтересів зумовлює, якою має бути вказана політика та стратегія національної безпеки, у якому напрямі мають бути сконцентровані зусилля суб'єктів національної безпеки, щоб цілісність держави та добробут громадян були надійно забезпечені та захищені, громадяни жили в державі, яку поважають у світі, а національна еліта виконувала своє призначення, представляючи та відстоюючи зазначені інтереси.

Для визначення пріоритетних напрямків політики національної безпеки, на яких мають бути зосереджені основні зусилля в конкретний історичний період розвитку країни та суспільства, важливим є побудова ієрархії національних інтересів. Як правило, для цього визначають ступінь важливості інтересів. Вона визначається на основі оцінки збитку (шкоди) національній безпеці у разі неналежної реалізації того чи іншого інтересу.

З огляду на сказане розрізняють інтереси виживання, життєво важливі, важливі та периферійні національні інтереси, особливо акцентуючи увагу на інтересах виживання або життєво важливих. Найвищу ступінь важливості мають ті національні інтереси, реалізація яких пов'язана зі збереженням (захистом) національних цінностей, втрата яких ставить під загрозу фізичне і духовне існування народу, призводить до руйнації державного утворення (територіальна цілісність, державний суверенітет тощо) [64].

Ієрархія національних інтересів є ключовим чинником при прийнятті управлінських рішень в умовах кризи. За її відсутності було б неможливим існування тієї чи іншої комбінації управлінських впливів (альтернативних рішень), яка має переваги над іншими. Внаслідок цього процес вибору оптимального управлінського рішення не мав би логічного завершення.

Життєво важливими національними інтересами України, зокрема, є:

- дотримання прав і свобод людини і громадянина;
- забезпечення суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону, демократичного конституційного ладу, верховенства права;
- забезпечення конкурентоспроможності держави та економічного добробуту населення шляхом всебічного розвитку людського, науково-технічного, інноваційного потенціалів країни;
- збереження і розвиток духовних і культурних цінностей суспільства;
- удосконалення механізмів реалізації конституційного принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову;
- створення безпечних умов життєдіяльності, захисту навколишнього природного середовища;
- створення умов для сприйняття Української держави міжнародним співтовариством як повноцінного і рівноправного його члена [65-67].

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується стрімким зростанням загальної кількості збройних конфліктів, активною протидією тероризму, формуванню нових, наднаціональних систем безпеки. У таких умовах відбуваються процеси, пов'язані із застосуванням сили, руйнуванням усталених форматів національних держав, посиленням міждержавних суперечок за територію та ресурси (енергетичні, продовольчі, людські). Отже, закономірно виникає загроза національному суверенітету, територіальній цілісності держави та непорушності державних кордонів, руйнується наявна модель національних інтересів.

Більшість дослідників вказують на об'єктивну необхідність у сумлінному виконанні суб'єктами міжнародного права зобов'язань, передбачених основними принципами міжнародного права та забезпеченні в такий спосіб ефективного міжнародно-правового регулювання проблем забезпечення територіальної цілісності [71-73]. Нормативний зміст принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів, передбачає комплексну систему правових гарантій дотримання цілісності державної території та непорушності державних кордонів. При цьому практика міжнародного права свідчить про приклади порушень принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів, незважаючи на їх високий рівень нормативного закріплення в універсальних, регіональних міжнародно-правових актах, діяльності Міжнародного суду ООН, національному законодавстві держав. Як свідчить міжнародний досвід та досвід України, неналежна імплементація принципів міжнародного права на внутрішньодержавному рівні зумовлює виникнення прогалин у нормативно-правовому забезпеченні реалізації державою принципу територіальної цілісності.

Натомість, Закон України «Про основи національної безпеки» у категорії «національна безпека» не включав термін «територіальна цілісність». Стаття 1 Закону визначає «Національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг,

інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [75].

Закон України «Про національну безпеку» подає майже аналогічну норму: «національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [76].

На початку XXI століття людство дійшло висновку, що немає альтернативи безпечному розвитку народів і сталому функціонуванню держав. У той же час, нові загрози і виклики свідчать, що це завдання як і раніше вимагає значних зусиль як світової спільноти в цілому, так і кожної нації, кожного народу, держави окремо у вирішенні. На думку Г. Ситника та інших, що до цих викликів і загроз можна віднести такі:

- 1) ескалацію військової напруженості всередині країн,
- 2) полярність на світовій арені
- 3) міжнародний тероризм,
- 4) ісламський фундаменталізм,
- 5) економічна експансія
- 6) глобалізація,
- 7) міжнаціональні конфлікти,
- 8) екологічна напруженість і техногенні катастрофи;
- 9) нові види захворювань і неефективність боротьби з відомими хворобами, що мають масове поширення,
- 10) зростання злочинності, яка приймає транснаціональний характер

11) помітне зниження активності демократичних інститутів у сфері політичної влади та інші соціальні деформації тощо.

Проблема забезпечення системи безпеки в цілому та національної зокрема стає визначальною для виживання сучасних і майбутніх поколінь як в масштабі однієї країни, так і в планетарному вимірі

Фактично, сучасне розуміння національної безпеки відображає об'єктивний процес інтеграції держав і народів в життєво важливих сферах суспільного життя, посилення їх взаємозв'язку і взаємозалежності в справі формування безпечного світу; єдність міжнародної, регіональної і власне національної безпеки.

Саме тому загальне поняття «безпека» у найбільш загальному вигляді можна визначити як здатність предмета, явища або процесу зберігати свої основні характеристики, параметри, сутність при патогенних факторах, що чинять негативний вплив на ці явища або процеси. Безпека характеризує не стільки стан, скільки властивості предмета, які проявляються у відносинах, зв'язках і взаємодіях з іншими предметами. Рівень та інтенсивність негативного, згубного, руйнівного впливу на предмет, з точки зору збереження його безпеки, мають певні межі допустимості. Їх перевищення в процесі взаємодії може викликати часткову, значну або повну зміну предмета, втрату їм якісних характеристик і властивостей і, на сам кінець, втрату його первісного значення. Тому при розкритті змісту поняття «безпека» особливо важливо визначити деструктивні фактори, що мають латентний характер і достатню інтенсивність впливу.

Національна безпека (навіть і просто безпека) в широкому розумінні – це система умов і факторів, в якій держава й суспільство органічно функціонують і розвиваються за об'єктивними законами, делегуючи апарату управління право стимулювати позитивні процеси і тенденції, а також коригувати негативні відхилення, захищаючи при цьому країну від загроз зовнішнього і внутрішнього середовища.

Одна з перших і найбільш повних систематизацій понятійного апарату у сфері національної безпеки у вітчизняній науковій літературі була проведена С. Павленко. Він класифікує визначення безпеки, розбиваючи його на п'ять груп.

Таблиця 1.1

Класифікаційні ознаки поняття «національна безпека»

№	Критерій класифікації	Сутність класифікації
1.	об'єктний	поняття, які характеризують безпеку як стан захищеності інтересів особистості, суспільства і держави
2.	змістовний	поняття, які розкривають безпеку через відсутність небезпеки;
3.	системний	поняття, в яких безпека є властивістю системи
4.	інституціональний	поняття, що характеризують безпеку як специфічну діяльність (функцію) держави та її органів
5.	соціальний	поняття, що позначають безпеку як певний стан соціальної системи

Щодо поняття «національна безпека з позицій суб'єкта», то необхідно сказати, що воно носить конкретно-історичний характер, безпосередньо пов'язане із здатністю суб'єкта усвідомлювати, передбачати загрози патогенних впливів й ефективно реагувати на них, а саме: здійснювати активні дії щодо їх раннього виявлення, локалізації, запобігання або нейтралізації їх небажаних наслідків. Прийнято вважати, що основу безпеки, у тому числі національної, становить фізичне виживання суспільства, збереження державного суверенітету та територіальної цілісності, високий рівень дієздатності громадян перед небезпеками і загрозами, гарантування та надання їм нормальних умов для повноцінної життєдіяльності, добробуту та духовного самовираження. Отже, забезпечення безпеки не є самоціллю, а умовою

розвитку громадян і держави, найбільш повного і всебічного задоволення національних інтересів і потреб.

З огляду на суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні за роки незалежності (зміну політичної орієнтації держави на демократичні принципи правління і відкритість суспільства, зміну світоглядних переконань українців, конституційне проголошення людини найбільшою соціальною цінністю, його права і свободи тощо) виникла необхідність більш глибокого дослідження проблем безпеки й особливо опрацювання питань співвідношення безпеки особистості із безпекою суспільства і безпекою держави. У цьому контексті важливим є розгляд безпеки особистості як основоположної складової тріади об'єктів захисту в системі безпеки, а також визначення понятійного апарату цієї безпеки, систематизації її видів і виділення з них основних, що мають пряме і безпосереднє відношення до безпеки нації і формують спеціальний предмет правоохоронної діяльності щодо її забезпечення.

Отже, концептуально під національною безпекою України розуміють безпеку її багатонаціонального народу як носія суверенітету й єдиного джерела влади в державі. Тобто цей вид безпеки розглядається як стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз особистості, суспільства і держави у всіх сферах життєдіяльності і досягається шляхом проведення єдиної державної політики в цьому напрямку.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Взаємовплив національних інтересів, безпеки і напрямів реформування публічного управління

Особливості сучасного розвитку національної економіки, регіональні диспропорції, мінливість, динамічність та багатовимірність економічного середовища, процеси децентралізації державного управління потребують використання нових підходів до прогнозування забезпечення економічної безпеки. Вирішення поставленого завдання, у свою чергу, можливе через визначення спроможності регіонів розв'язувати проблеми своєчасної ідентифікації дестабілізуючих факторів та розробки стратегії управління економічною безпекою. Прогнозування є одним з вирішальних факторів підвищення економічної безпеки національної економіки, а тому стає підставою формування теоретичного і методологічного апарату й відповідного методичного інструментарію.

До охоронюваних системою національної безпеки інтересів можна віднести такі 1) особистість – її права і свободи; 2) суспільство – його матеріальні і духовні цінності; 3) державу – її конституційний лад, суверенітет і територіальну цілісність. У цьому контексті можна визнати безперечними, поряд з раніше перерахованими, тільки три види національної безпеки, похідні від трьох її основних об'єктів: 1) безпеку особистості; 2) безпеку суспільства; 3) безпеку держави. В їх ракурсі досить успішно можуть розглядатися окремі сторони всіх класичних видів безпеки і конструювати модельні елементи єдиної державної політики у сфері її забезпечення, що гарантує надійну захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. У цьому контексті відзначимо, що забезпечення національної безпеки України є шляхом спільної

цілеспрямованої діяльності державних і громадських інститутів, а також громадян, які беруть участь у виявленні, попередженні різних загроз безпеці та протидії їм, є обов'язковою умовою ефективного захисту національних інтересів. Зарубіжні науковці однозначні у своїй оцінці національних інтересів з позицій геополітики.

Основними напрямками діяльності держави і суспільства щодо забезпечення національної безпеки України є такі:

- об'єктивний і всебічний аналіз і прогнозування загроз національній безпеці у всіх сферах їх проявів;
- визначення критеріїв національної безпеки і їх порогових значень;
- вироблення комплексу заходів і механізмів забезпечення національної безпеки в області науки, економіки, інформаційних технологій, зовнішньої і внутрішньої політики, військового будівництва, підтримки правопорядку, зміцнення духовного стану суспільства;
- орієнтація всіх інститутів державної влади на запобігання або ослаблення загроз національним інтересам;
- підтримання на необхідному рівні стратегічних і мобілізаційних ресурсів держави.

Особливості сучасного розвитку національної економіки, мінливість, динамічність та багатовимірність економічного середовища, процеси децентралізації державного управління обумовлюють зростання актуальності питання національної економічної безпеки та її регіональних диспропорцій. Саме економічний розвиток регіонів є основою забезпечення економічної безпеки держави, особливо в умовах децентралізації. Сучасна наукова література містить різні тлумачення дефініції «економічна безпека». Так, енциклопедія сучасної України трактує економічну безпеку як складну багатофакторну категорію, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави; протистояння дестабілізаційній дії чинників, які створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення

конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання.

На підґрунті систематизації визначення категорії «економічна безпека» із різних джерел виокремлюють десять підходів щодо визначення сутності категорії «економічна безпека»: 1-й - класично-історичний; 2-й - теоретико-філософський; 3-й - теоретико- методологічний / стаціонарний; 4-й - концептуальний; 5-й - ресурсно- функціональний; 6-й - відтворювальний; 7-й - ціннісний; 8-й - системний; 9-й - синергетичний; 10-й - гомеостатичний. Наявність розбіжностей зумовлені різними підходами до розуміння сутності та пріоритетних характеристик досліджуваної категорії.

Таким чином, аналіз теоретичних джерел щодо підходів до розуміння дефініції «економічна безпека» дозволяє стверджувати, що економічна безпека розглядається як:

- властивість соціально-економічної системи різного рівня;
- сукупність властивостей соціально-економічної системи;
- стан соціально-економічної системи.

Аналіз теоретичних джерел та підходів до розуміння поняття економічної безпеки на національному рівні свідчить про наявність неузгодженості серед дослідників вже на етапі визначення об'єкту економічної безпеки: держава, країна, національна економіка. На підґрунті розуміння національної економіки «як сукупності економічних об'єктів (галузей, територій, населення, підприємств та ресурсів), які взаємопов'язані та взаємодіють між собою у сфері виробництва, обміну, розподілу та споживання, зумовлені особливостями економічного розвитку, спільністю території і тривалою історичною єдністю» [42], на нашу думку, доцільно використовувати термін «економічна безпека національної економіки» так як об'єктом в даному випадку є само національна економіка та її складові.

Для України проблема національної економічної безпеки виникла після здобуття країною незалежності. Концептуальні основи вирішення проблеми забезпечення національної економічної безпеки було викладено в Постанові

Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» прийнятої в 1997 році [43]. В 2003 році Концепція втратила чинність на підставі Закону України «Про основи національної безпеки України» [44], в якому поняття «економічна безпека» не вживається, але є складовою національної безпеки: «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, ...» [44]

Діяльність із забезпечення національної безпеки неоднорідна, у ній може бути виділено ряд основних функцій, а саме з:

- виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз життєво важливим інтересам об'єктів безпеки, здійснення комплексу оперативних та довготривалих заходів щодо їх попередження і нейтралізації;
- створення і підтримання в готовності сил та засобів забезпечення безпеки;
- управління силами і засобами забезпечення безпеки в повсякденних умовах і надзвичайних ситуаціях;
- здійснення системи заходів по відновленню нормального функціонування об'єктів безпеки в регіонах, що постраждали в результаті виникнення надзвичайної ситуації;
- участь в заходах щодо забезпечення безпеки за межами України відповідно до міжнародних договорів та угод, укладених та/або ратифікованих Україною.

При цьому основними принципами забезпечення національної безпеки є такі: законність; централізм; системність; підконтрольність і підзвітність глави держави і вищим органам державної влади; незалежність від політичних структур суспільства; дотримання балансу життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави; взаємна відповідальність особистості,

суспільства і держави за забезпечення безпеки; інтеграція з міжнародними системами безпеки.

Для системного і своєчасного розпізнавання загроз необхідна їх структуризація. Розглядаючи економічну безпеку регіону з точки зору забезпечення економічної безпеки національної економіки. Доцільним є визначити ключові загрози економічній безпеці регіону та ступінь їх впливу. На основі результатів дослідження зазначених груп виділено наступні основні загрози економічній безпеці регіону:

- 1) Руйнування промислового потенціалу
- 2) Втрата ринків збуту
- 3) Втрата конкурентоспроможності та конкурентних переваг
- 4) Зниження регіональної ліквідності
- 5) Погіршення економічної стійкості
- 6) Міграція
- 7) Погіршення рівня життя
- 8) Зростання економічних злочинів
- 9) Низький рівень правової безпеки
- 10) Зміни гарантій економічної діяльності
- 11) Політична нестабільність
- 12) Погіршення стану природного середовища

Руйнування промислового потенціалу. З точки зору О.І. Анчишкіна промисловий потенціал визначається виробничими ресурсами, їх обсягом, структурою, технічним рівнем і якістю. Отже руйнування

промислового потенціалу регіону це руйнування, занепад засобів виробництва регіону, його трудових ресурсів, а також природних ресурсів, залучених в регіональний економічний оборот.

Втрата ринків збуту має прямий вплив на економічну безпеку регіону. Через втрату ринків збуту продукції (послуг) суб'єктів господарювання регіону зменшуються показники валового регіонального продукту та обсягів реалізації промислової продукції (послуг), як наслідок зменшується добробут

населення регіону. Для уникнення зазначеної загрози в межах регіонального управління необхідно розробити програми зміцнення конкурентоспроможності регіональної промисловості. Для регіонів відкрилися можливості виходу на нові ринки після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, але при цьому виникла проблема забезпечення відповідності товарів вітчизняної промисловості європейським стандартам.

З метою створення і підтримки необхідного рівня захищеності об'єктів національної безпеки державою мають:

- розроблятися система правових норм, що регулюють відносини у сфері безпеки;
- визначатися основні напрямки діяльності органів державної влади в цій сфері;
- формуватися або оптимізовуватися органи забезпечення такої безпеки;
- створюватися механізми контролю та нагляду за їх діяльністю.

Підсумовуючи наведене, можемо з достатнім ступенем впевненості стверджувати про таке: 1) національна безпека, як дефініція, визначається у вітчизняному законодавстві у вигляді трьох базових елементів – «стану захищеності», «національних інтересів» і «загроз національній безпеці»; 2) за цих умов, безперечно, національна безпека може розглядатися як об'єктивно існуюче соціально-політичне явище. Воно відбиває зріз суспільних відносин, що складаються з приводу захисту конституційного ладу України, її суверенітету, територіальної цілісності, національної єдності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу, прав і свобод громадян, їх духовності і середовища життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз, але як наукова категорія «національна безпека» є методологічно не розробленою і потребує подальшого дослідження.

Історичний аналіз політики щодо забезпечення національних інтересів переконує, що необхідно усвідомлювати умови безпеки і прийняття належних заходів для забезпечення цих умов з боку держави і суспільства.

Поняття «національна безпека» було тісно пов'язане з поняттям «нація» досить довгий час. Історики, коментуючи дефініцію «національна безпека» визначають її як стан відсутності небезпеки для нації. Однак у вітчизняній науці і практиці завжди існувала проблема визначення сутності поняття «нація».

Проблематиці національної безпеки притаманні власні особливості і кожен дослідник і соціум розуміють її по-різному. Так, у вітчизняних теоретичних джерелах термін «національна безпека» з'явився в 1993 році. Приблизно з 1994 року почалася розробка її теорії та методології на основі міждисциплінарного підходу.

У свою чергу, А. А. Кайгородцев розглядав національну безпеку як:

1) універсальну цінність, однаково актуальну і потрібну для окремого громадянина, соціальної групи, невеликої чи масштабної нації, з яких складається держава;

2) стан, шляхи розвитку й особливості життєдіяльності нації, що, в свою чергу, являє собою державно-територіальну спільність людей, які гарантують, незважаючи на присутність і негативний вплив деяких чинників, її виживання, а також існування і процвітання на вільних і незалежних засадах.

Отже, виходячи з вищеназваних положень, можна зробити висновок, що національна безпека являє собою трансформаційне складне, багатоаспектне, багаторівневе явище, і розглядається як суспільний феномен, як теорія і процес, як показник становища держави в світовому співтоваристві.

Кожне співтовариство в особі етносу чи нації зберігає себе і забезпечує своє майбутнє тільки в тому випадку, якщо воно буде об'єднано усіма своїми членами з метою збереження єдності, цілісності тільки через підпорядкування загальному цілому тих прагнень й інтересів, які окремі його представники створюють і формують, щодо безпеки співтовариства і кожної особистості. Національні інтереси зумовлюють зміст, відображення і втілення традицій, звичаїв, норм і культури багатонаціонального співтовариства.

Ототожнення безпеки з захищеністю історично походить від поняття державної безпеки як стану захищеності держави від загроз внутрішнього та зовнішнього походження. В результаті склалося традиційне розуміння безпеки, що дещо змінило форму, але залишилося домінуючим. Невизначеність дефініції «безпека» проявляється в поширеності таких словосполучень, як «система безпеки», «стратегія безпеки», «проблеми безпеки» тощо.

У міру розвитку понятійного апарату теорії безпеки вдосконалюється і зміст наукових напрямів, що присвячені проблемі забезпечення безпеки як людської, так і суспільної, а також загальнодержавної безпеки в цілому. Різноманітність сфер, в яких виникають небезпеки, істотні відмінності в причинах, які їх породжують, і в самому характері їх прояви викликають необхідність дуже різних за своїм змістом спеціальних досліджень, що дозволяють виробляти відповідні заходи безпеки. Саме таким чином проявляється невизначеність категорії «безпека» й ототожнення її з терміном «національна безпека».

Виходячи з наведеного вище, логічно визначати безпеку як здатність задовольняти ті потреби, які необхідні для самозбереження, самовідтворення та самовдосконалення з мінімальним ризиком для їх базових цінностей. При цьому під базовими цінностями слід мати на увазі займану людьми територію і історично апробований уклад життя, а під ризиком – міру небезпеки, яка одночасно характеризує і можливість заподіяння конкретного збитку, і його очікувану величину.

Інакше кажучи, безпеку необхідно визначати не як «стан чиєїсь захищеності», а як властивість деякої системи залишатися цілісною та життєздатною тривалий час, тоді як офіційно визначене поняття «захист» слід доповнити прогнозуванням і своєчасним попередженням загроз і викликів, що перешкоджають цілісності й життєздатності соціальної системи, або завчасною ліквідацією чи уникненням відповідних загроз.

Дефініція національної безпеки, маючи глибоке історичне коріння, постійно видозмінюється і за своєю суттю може бути ототожнена з основною характеристикою життєзабезпечення людини, аспекти розгляду якої мають діапазон від її фізіологічного стану до соціального.

Аналіз різних визначень національної безпеки дозволяє виділити низку особливостей, що характеризують даний феномен. Причому деякі з цих особливостей з певною часткою умовності можна назвати традиційними для вітчизняної науки, а деякі є запозиченими із західної політико-правової традиції. Перш за все, національна безпека – це специфічний стан, який за певних умов може розглядатися як цільова установка. Таке розуміння впливає як з телеологічної інтерпретації безпеки, так і зі змісту міжнародних правових актів. Зокрема, Статут ООН в якості однієї з цілей об'єднаних націй наголошує на їх прагненні об'єднати сили для підтримки безпеки. Фактично це має на увазі утримання від будь-яких дій, які можуть погіршити становище в такій мірі, що буде поставлено під загрозу підтримку безпеки [167].

Національна безпека є станом стабільного функціонування та розвитку системи політико-правового характеру на національному рівні, який визначається факторами об'єктивного та суб'єктивного характеру. Виходячи з етимології слова «безпека», зміст якого традиційно розкривається як стан, при якому не загрожує небезпека або захист від небезпеки, стан національної безпеки визначається: об'єктивною, не залежною від людського волевиявлення відсутністю загроз національним інтересам (об'єктивний фактор); цілеспрямованою захищеністю національних інтересів від загроз (суб'єктивний фактор).

Загальним об'єктом національної безпеки виступають національні інтереси як сукупність особистісних, суспільних і державних інтересів, які гармонійно поєднуються. Це трактування слід уточнити важливим положенням, що національні інтереси, як гармонійне поєднання особистісних, суспільних і державних інтересів детермінуються життєво важливими потребами та ціннісними пріоритетами, сформованими в ході історичного

розвитку державотворчого українського народу й інших народів, які проживають на території України. Таким чином, особистісні, суспільні й державні інтереси слід розглядати в якості родових об'єктів національної безпеки. Безпосередніми ж об'єктами виступають конкретні особистісні, суспільні та державні інтереси в сфері відносин економічного, соціального, політичного, екологічного й іншого характеру.

Феномен національної безпеки має якісний і кількісний аспект. Зокрема, якісний аспект передбачає, що безпека середовища функціонування національної політико-правової системи є певною якістю, що припускає відсутність загроз цій системі. Кількісний аспект – це ступінь безпеки, яка визначається конкретною безліччю джерел, загроз, окремих факторів й умов, які створюють агресивне для функціонування національної політико-правової системи середовище.

Велика кількість дефініцій поняття «національна безпека» у вітчизняній літературі об'єднує прагнення передати цей стан через аналіз конкретних ознак:

- 1) поточного стану об'єкта безпеки, коли для нього відсутня небезпека;
- 2) стан, що підтримує необхідну економічну і військову національну міць для протидії загрозам її існуванню, які походять як з інших країн, так і з власної країни;
- 3) реальні можливості бути незалежним від небезпеки зовнішнього походження;
- 4) стан відносин на міжнародному рівні, що не допускають створення загрози народній безпеці в будь-якому вигляді.

Саме у такому форматі держава у межах безпекового простору має отримувати гарантії суверенітету та територіальної цілісності (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Концептуалізація політики національної держави у сфері національної безпеки

Підхід України на даному трансформаційному етапі до забезпечення національної безпеки спрямований на вирішення питань, що стосуються як збереження внутрішньої безпеки, так і підтримки зовнішньої безпеки, оскільки основними напрямками забезпечення національної безпеки України зараз є вирішення наступних завдань:

- уживання заходів для виходу України з кризи;
- зниження рівня соціальних протиріч;
- забезпечення захисту українських культурних і духовних цінностей;
- зміцнення оборонного потенціалу;

- досягнення суспільної злагоди, здорового соціально-психологічного і морального клімату в суспільстві;
- надійний захист життя, здоров'я і майна населення [31].

У межах теорії національної безпеки в рамках системного підходу розглядаються дві системи стосовно безпеки: система національної безпеки (функціональна система); система забезпечення національної безпеки (організаційна система).

Власне, безпека держави передбачає її здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім руйнівним силам, загрозам і викликам. Вона виражається ступенем «живучості» держави й ефективністю системи запобігання дестабілізуючих, деструктивних процесів у суспільстві, у тому числі в екстремальних ситуаціях. Кожна держава в конкретних історичних умовах формує свій механізм самозбереження і захисту від зовнішніх і внутрішніх небезпек. Найважливішими показниками ефективності дії цього механізму є стабільність (стійкість) розвитку, стійкість на зазіхання ззовні і зсередини і захищеність від них суспільства і громадян.

Отже, держава монопольно володіє установами (інституціями) й інститутами (які містять норми та закони правового, економічного та іншого характеру), призначеними для забезпечення своєї безпеки. Функціонально безпекою держави займаються всі без винятку інституційні структури державного механізму через застосування відповідних засобів. Держава також у своєму розпорядженні необхідні засоби для забезпечення національної безпеки, а саме: організаційні, ідеологічні, примусові, профілактичні, матеріально-технічні, соціальні, інформаційні, аналітичні та ін. З метою підтримки необхідного рівня захищеності об'єктів національної безпеки розробляється відповідна система організаційно – правових заходів, що регулюють відносини у цій сфері безпеки, визначаються основні напрямки діяльності органів державної влади та управління в цій галузі.

Забезпечення національної безпеки є соціально-правовою формою реалізації охоронної функції держави будь-якого типу, що виражає її цілі,

завдання та соціальне призначення. Характер цієї діяльності, методи її здійснення (переконання, примус та інше), а також ступінь їх співвідношення визначаються сутністю держави і нерозривно пов'язані з конкретними суб'єктами державно-владного й охоронного впливу. У цьому контексті відзначимо, що національна безпека тісно пов'язана з правоохоронною діяльністю, суть якої полягає в прийнятті відповідними державними органами заходів щодо дотримання законності й охорони правопорядку в процесі здійснення основних напрямків діяльності держави

На території США існує найбільш розвинена система побудови основ національної безпеки. Термін «національна безпека» вперше був використаний у посланні американського президента Т. Рузвельта до конгресу США у 1904 році, у якому мова йшла про приєднання до США Панамського каналу в інтересах саме національної безпеки США. Проте широко вжитку поняття зазнало з початком його використання у міжнародній практиці з 1947 року з прийняттям відповідного закону «Про національну безпеку». До 1947 року цей термін вживався тільки у сенсі оборони, хоча, на нашу думку, мав би враховувати консолідацію зовнішньої та внутрішньої політик держави.

Прийнятий Конгресом та підписаний 26 лютого 1947 року Президентом США Г. Труменом Закон «Про національну безпеку», визначив національну безпеку як інтеграцію питань внутрішньої, зовнішньої та воєнної політики в інтересах побудови урівноваженого підходу до вирішення проблеми використання США різних воєнних і невоєнних засобів у своїй зовнішній політиці з метою забезпечення національної безпеки.

Визначаючи поняття «національна безпека» шляхом аналізу національних цінностей, небезпека вбачається як загроза щодо набуття певних втрат, а національна безпека розглядається як стан національних цінностей, що захищені від будь-яких загроз. Безпечний стан існування та розвитку людини, суспільства та країни досягається завдяки відсутності загроз. Тоді як у разі їх існування відбувається обмеження національних цінностей, що, у свою чергу, свідчить про зменшення рівня національної безпеки.

У процесі своєї діяльності країни створюють концепції, доктрини, стратегії безпеки, що найкращим чином здійснюють державне управління безпековою політикою своєї країни. Проте, якщо порівняти такі документи між різними країнами Європи чи світу, вони можуть відрізнитися та навіть суперечити одна одній, формуючи негативну ситуацію навколо. Тому створення стану захищеності в одній країні не створює такий стан в іншій.

Отже, поняття «національна безпека» у державному управлінні є суб'єктивним поняттям, що характеризується в контексті дослідження її різних аспектів. Аналіз цих аспектів дозволив стверджувати, що немає єдиного усталеного визначення поняття «національна безпека», яке б задовольняло вчених різних галузей науки та всі держави, оскільки кожна з них, надаючи такого визначення, виходить з власних інтересів і цінностей, сформованих у певний історичний період. Ці інтереси й цінності визначають критерії забезпечення належності рівня національної безпеки, конструкт якої становлять змінні та незмінні компоненти.

Проаналізувавши Закон України «Про національну безпеку України», можна стверджувати, що будь-які факти, події, обставини, що роблять або можуть зробити неможливим або складним збереження національних цінностей та реалізацію національних інтересів, є загрозами національній безпеці у будь-якому її вимірі.

2.2. Взаємовплив національних інтересів, безпеки і напрямів реформування публічного управління: зарубіжний досвід

Будь-яка загроза може бути об'єктивною та суб'єктивною. У суб'єктивному сенсі загроза це такий стан свідомості, який сприймає та оцінює події і обставини навколо як небезпечні. З метою збереження тих

цінностей, які людина має, та реалізації своїх інтересів, зокрема, зміцнення власної безпеки, необхідним є проведення оцінювання як певної дії, спрямованої на підтримання досягнутого. Все це відбувається в сфері свідомості. Об'єктивний бік загрози передбачає події, обставини, що надають стан сумніву, тобто коли інший учасник буде діяти та робити реальні кроки щодо досягнення поставленої мети. Дії такого суб'єкта є небезпечними для інтересів і цінностей першого суб'єкта, тому така загроза є об'єктивною [35].

Отже, враховуючи те, що загрози – це результат суперечностей, неузгодженостей, що мають місце та будуються у суспільстві та між країнами, безпека не може бути забезпечена без виявлення і вирішення таких суперечностей і неузгодженостей. Виклик передбачає обов'язкове реагування на несприятливі обставини, що виникають. Ризик містить можливість виникнення від діяльності певного суб'єкта наслідків, що не очікуються та є небажаними. Таким чином, небезпека – це об'єктивна можливість негативного впливу на людину, суспільство, державу, в результаті якого йому може бути завдано якоїсь шкоди, що погіршує його стан або надає його розвитку небажаної динаміки.

Європейська стратегія безпеки сформульована в документі «Безпечна Європа у світі, який повинен стати кращим» і представлена в Салоніках 20 липня 2003 року, в якій відмовилися від визначення понять «національна безпека», «загрози національній безпеці», проте перераховані конкретні види загроз безпеці.

У 2016 році у прийнятій Глобальній стратегії ЄС акцент було зроблено на діях ЄС відповідно до виникаючих загроз. Не зважаючи на її наявність, та до цього Європейської стратегії безпеки, європейські країни мають національні стратегії безпеки, в яких акцент робиться на зазначену європейську стратегію.

Так Стратегія національної безпеки Німеччини чітко визначена у «Білій книзі з питань політики безпеки», яка була прийнята Бундестагом у 2006 році. Вона закріплює зовнішньополітичні амбіції Німеччини на міжнародній арені,

хоча в ній конкретно не названо національні інтереси ФРН. Стратегія оборони Німеччини вбудована в загальні задачі, які ставлять перед собою в сфері безпеки і оборони НАТО і ЄС.

Входження Німеччини до ЄС як невід'ємної частини цієї спільноти є центральною ланкою німецької політики. У зв'язку з цим значною мірою Біла книга Німеччини являє собою імплементацію норм Європейської стратегії безпеки. Разом з тим, поняття «національна безпека» не визначено.

Зовнішня політика Німеччини має кілька напрямів, за якими здійснюється інтеграція з Європейським Союзом, зокрема, підтримка його нових членів, продовження здійснення дружніх відносин з США, запобігання кризам, врегулювання конфліктів мирними шляхами, налагодження відносин з країнами сходу, півдня та ін. Залишається необхідним зміцнювати ЄПБО з метою зростання дієздатності ЄС у сфері міжнародних відносин в плані цивілізованого запобігання конфліктам і мирного їх врегулювання.

Стратегія національної безпеки Великої Британії – «Безпека у взаємозалежному світі» – була прийнята у березні 2008 року. Цей документ є першим в історії Великобританії, в якому зроблена спроба сформулювати основні цілі та завдання у сфері захисту національної безпеки. Найбільший акцент зроблено на оцінці ризиків, що проводяться кожні п'ять років та є найважливішим елементом стратегії національної безпеки .

Зрозуміло, що національна безпека як стан захищеності країни забезпечується низкою заходів держави. Це можна зрозуміти також, виходячи з аналізу Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Стратегії національної безпеки Республіки Польща 2014 року та стратегій інших європейських держав. Відповідне визначення національної безпеки відсутнє у цих та інших нормативно-правових актах.

Країни у процесі свого існування та життєдіяльності постійно взаємодіють одна з одною, коли виникають не тільки сприятливі моменти для всебічного розвитку, а й певні конфлікти, агресія тощо. У таких випадках

стикаються державні політики національної безпеки окремих країн, і якщо одна з таких країн є членом європейської чи євроатлантичної організації, виникає необхідність взаємодії та виникнення між ними Європейської політики безпеки й оборони або політики міжнародної безпеки відповідно.

Таким чином, національна безпека, як багаторівнева система, є одним з елементів більш широкої системи – міжнародної або європейської безпеки. Це, у свою чергу, збільшує значення національної безпеки кожної країни у світі та допомагає розв'язувати питання зовнішніх відносин з іншими країнами. Саме тому фундаментальна потреба суспільства в безпеці та захисті від загроз зовнішнього і внутрішнього походження була безпосередньо причиною виникнення системи органів, які здійснюють функції забезпечення національної безпеки.

Так, державні органи, що забезпечують суспільну і державну безпеку, повинні бути виділені в особливу, базову систему органів державної влади, яка, в свою чергу, становить основний елемент механізму державного управління у сфері національної безпеки. Це призводить до необхідності виділити з системи органів державного управління систему органів по забезпеченню національної безпеки України, визначивши їх як державні органи, що:

- 1) включають систему оперативних підрозділів і посадових осіб, спеціально створених для охорони зовнішньої і внутрішньої безпеки держави;
- 2) забезпечують стабільність цілісності території, суверенітету і конституційного ладу держави, а також реалізацію громадських конституційних прав;
- 3) діють на підставі й у суворій відповідності закону.

Крім того, з метою ефективності функціонування механізму забезпечення національної безпеки пропонується ввести систему попередження про рівні суспільної і державної небезпеки. Необхідно відзначити, що дана система існує в ряді країн Західної Європи і США. Необхідно також відзначити, що механізми державного управління у сфері

забезпечення національної безпеки передбачають застосування низки специфічних засобів. Так, до засобів забезпечення національної безпеки відноситься сукупність політичних, дипломатичних, економічних, правових, військових та ін. заходів, а також майно, ресурси і техніка, які використовуються для забезпечення національної безпеки.

У найзагальнішому наближенні можна виділити кілька великих проблем стосовно державного регулювання у сфері національної безпеки поки тільки позначених в деяких наукових джерелах. До цих проблем необхідно віднести наступні.

По-перше, в даний час не дуже зрозуміло, як сфера безпеки залежить від активності держави, діяльності громадянського суспільства і бізнес-структур. Фактично доцільно виявити, яка повинна бути ступінь втручання (участі) держави, громадськості, бізнесу і громадян в сферу безпеки, а також наскільки ця діяльність різних соціально-політичних суб'єктів має бути скоординована і хто може бути координатором в даній сфері.

По-друге, немає чіткої відповіді на питання, яким має бути співвідношення внутрішніх і зовнішніх (по відношенню до конкретного соціуму) аспектів безпеки в даній сфері. Є сенс уважати, що в цьому контексті слід обґрунтувати необхідність вироблення концептуальних рамок для визначення пріоритетів внутрішньої і зовнішньої безпекової політики держави. При цьому необхідно взяти до уваги їх нерозривну єдність як найважливіший методологічний принцип функціонування цієї сфери, але при цьому для України виділити пріоритетність внутрішньої безпекової політики (в забезпеченні захищеності життєво важливих особистісних, суспільних і державних інтересів). Тут же слід зазначити, що багато дослідників на перше місце за значимістю в сфері безпеки українського суспільства ставлять зовнішні аспекти.

По-третє, подальшого теоретичного опрацювання потребує визначення пропорційності військових аспектів безпеки (військової безпеки) з іншими видами безпеки. При цьому важливо вирішити протиріччя між потребами

оборони і реальними можливостями держав по забезпеченню цих потреб. Крім того, слід врахувати, що політика безпеки в нашій країні перестала бути синонімом військових заходів. Отже, необхідні вдумливі і послідовні державні зусилля з регулювання фінансування та витрачання невійськових ресурсів на забезпечення різних видів безпеки.

По-четверте, докладного аналізу потребує діалектика взаємодії сфери безпеки з іншими сферами суспільного життя. Діалектика цієї взаємодії досі не вирішена ні в теоретичному, ні в практичному аспектах. Так, наприклад, в численних працях сфера безпеки розглядається як гранично широка, за обсягом фактично збігається з соціумом й усіма його сферами. Але є і принципово інші точки зору. Зокрема, точка зору, що безпека, в першу чергу, забезпечує сталий розвиток суспільства, і в цьому сенсі в сфері безпеки формуються умови розвитку соціуму (тобто без гарантованої безпеки цей розвиток не може бути забезпечений).

По-п'яте, подальшого систематизованого вивчення потребує непослідовність дій різних суб'єктів державної влади) у сфері безпеки. При цьому умовами, що впливають на стан національної безпеки, є такі:

- у цивільній сфері – стан забезпечення безпеки громадян, захисту їх життя, здоров'я, охорони праці, а також соціального захисту;
- у суспільній сфері – стан питань захисту моральних і культурних цінностей суспільства;
- у політичній сфері – стан міжнародних відносин, взаємовигідного співробітництва, міжнаціональних відносин, соціальної стабільності;
- в економічній сфері – стан економіки, фінансової системи, природних і сировинних ресурсів;
- в оборонній сфері – стан підготовленості населення, економіки, Збройних Сил та інших військ країни до тих чи інших військових конфліктів;
- у техногенній сфері – стан основних виробничих фондів, трудової дисципліни, державного нагляду в цій галузі, сил і засобів попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій, економічних і правових механізмів в

- регулюванні ризиків в техногенній сфері;
- в екологічній сфері – стан навколишнього середовища;
- у сфері безпеки від природних катастроф – рівень розвитку сил, засобів і способів прогнозування стихійних лих, попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій, викликаних природними явищами;
- у науково-технічній сфері – рівень науково-технічного прогресу, стан інтелектуального потенціалу;
- в інформаційній сфері – можливість доступу до інформації.

Основними факторами впливу на національну безпеку, що відбуваються на регіональному рівні соціальних змін є такі:

- вплив політичного популізму на прийняті регіональними політичними акторами рішення;
- рівень економічного добробуту населення регіону і вплив прошарку «середнього класу» на політичну стабільність;
- участь політичних партій у вирішенні проблем регіональної безпеки;
- протестна активність населення;
- неконтрольоване зміна національного складу населення тих чи інших територій, а також несприятливий розвиток демографічної ситуації;
- перманентні етнополітичні конфлікти;
- ефективність функціонування правоохоронних органів.

Виокремлення регіонального рівня національної безпеки в якості спеціального розділу теорії безпеки цілком виправдано. Цим, акцентується увага на існуванні особливої групи проблем виявлення загального й особливого в ризиках і загрозах національній безпеці в різних регіонах, що має, у підсумку, інтенсифікувати процес їх вирішення й усунення наслідків. Крім того, зазначений методологічний підхід виправданий, оскільки практика політичних взаємодій свідчить, що навіть локальні події можуть послужити джерелом глобальних оцінок і прийняття стратегічних рішень про необхідність реформування системи національної безпеки країни в цілому. Класифікація способів прийняття політичних рішень у процесі забезпечення

національної безпеки на регіональному рівні включає такі способи: експертні; консенсуальні; репрезентативні; на основі прецедентів; емпіричні .

Окрема, у числі першочергових заходів державної політики забезпечення регіонального рівня національної безпеки засобами повинні знаходитися такі:

- 1) розробка і реалізація правових, науково-технічних і економічних норм, пов'язаних із підвищенням стійкості функціонування організацій;
- 2) збір, обробка, обмін і видача інформації з питань попередження кризових явищ та ліквідації надзвичайних ситуацій;
- 3) прогнозування й оцінка можливих аварійних ситуацій на об'єктах будівельного комплексу, а також вироблення конкретних заходів щодо їх попередження.

Розвиток системи державного управління в Україні визначає шляхи, засоби та принципи формування основ інституційного забезпечення імплементації зарубіжного досвіду в процесі реформування державного управління. Такі складники детерміновані в умовах взаємозалежності процесів глобалізації, модернізації управління, а також розвитку і фактичного ствердження національної системи публічного управління. Основною метою суспільно-політичного розвитку України в контексті принципів належного врядування є розвиток громадянського суспільства, формування демократичних принципів, забезпечення конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

XX ст. вважають вершиною розвитку індустріального суспільства з його надзвичайними можливостями впливу на природу та соціальне середовище. Впродовж саме цього століття склалися передумови активного втручання в суспільне життя з метою надання йому рис, ознак, характеристик, що задаються домінуючою політичною силою. Процес трансформації суспільства до передбаченого вигляду за допомогою спеціальних технологій, що опираються на відповідне інструментальне забезпечення, може відбуватися як у мирний еволюційний спосіб, так і в прискореному темпі із застосуванням

засобів збройного насильства. В останньому випадку маємо справу з війною як особливою формою перетворення соціальної реальності відповідно до побажань правлячого суб'єкта, що виступив ініціатором війни. Якщо ж зброю доповнюють економічні, інформаційні, дипломатичні, технологічні, морально-психологічні та ін. впливи, то йдеться про певні різновиди гібридної війни, очевидцями яких стали громадяни переважної більшості сучасних держав.

Загрози й виклики національній безпеці України формалізували нові підходи до питань забезпечення суверенітету, обороноздатності, військово-політичного і військово-економічного співробітництва України з Європейським Союзом і НАТО, зміцнення військового співробітництва із стратегічними партнерами, в умовах змін геополітичних векторів: зламу старої моделі відносин у форматі «Схід – Захід» і, водночас, побудови нових геополітичних схем на зразок континентальної та світової моделей «Північ – Південь». Водночас, залишилась невирішеною проблема співвідношення управлінської діяльності і прийняття управлінських рішень на наддержавному, національному, регіональному та локальному рівні у контексті євроатлантизму української зовнішньої політики як системного фактору в період перманентних політичних трансформацій. Знявши питання членства з порядку денного, Українська держава виключила поняття членства, але зберегла за собою статус країни – особливого партнера НАТО [198-199], що вимагає відповідного закріплення в державно-управлінських рішеннях. Наразі, мова йде скоріше про ситуацію дискретного управління на рівні держави як у часовому вимірі, так й у сенсі просторового сприйняття, що є загрозою для національної безпеки країни.

Зарубіжний (європейський) досвід гармонізації національних та наднаціональних стратегій у сфері забезпечення державного суверенітету засвідчив, що інтеграція будь-якої європейської країни до ЄС, що відповідає організаційним критеріям на вступ, потребує виокремлення процесу державного розвитку, тенденцій зовнішньополітичного спрямування й

попереднього напрацювання механізму узгодження національних інтересів, цілей і принципів інтеграційної політики [200]. При цьому реформування національної системи безпеки і оборони потребує професіонального підходу з урядових структур та інших центральних органів виконавчої влади, актуалізує проблему компетентності, наявності спеціальних знань у сфері формування оборонної політики, залучення експертів та неурядових організацій, що працюють у сфері міжнародних відносин, до процесу прийняття державно-управлінських рішень.

Наразі цілком очевидним є той факт, що реформування політики забезпечення державного суверенітету може бути детерміноване через політичну реформу, воєнну реформу, зміни в системі управління обороною, і водночас, має відповідати загальному процесу розширенням НАТО і ЄС. Зокрема, оборонна політика формується на основі загальної політики держави, пов'язана зі створенням, розвитком і використанням системи воєнної організації держави, а зволікання із визначенням зовнішньополітичних пріоритетів у воєнно-політичній площині може призвести до виключення України з політичних та економічних процесів в Європі [200-201]. Таким чином, національна політика приєднання до європейського простору виходить із рівноваги міжнародних і внутрішніх складових, які визначають завдання організаційно-правового забезпечення та структурно-функціонально посилюють один одного. Концептуальні засади стратегії Європейського вибору України доцільно представити у системному вигляді.

Відповідно до чинних законодавчих актів, доцільно визначити три вектори сучасної зовнішньополітичної діяльності України в контексті європейських інтеграційних процесів:

- по-перше, наближення до європейського простору безпеки, що трансформується в умовах посилення ролі ЄС в процесі інституціоналізації європейської оборонної ідентичності;
- по-друге, ствердження складових загальноєвропейської безпекової політики, орієнтованої на формування наднаціональних механізмів

управління через еволюційний розвиток інтеграційного процесу в межах ЄС, та частково – ОБСЄ і Ради Європи;

– по-третє, внутрішньополітична трансформація управлінської діяльності в контексті критеріїв членства ЄС [202-203].

Важливим етапом підготовки до гібридної війни та її практичного ведення є пошук (конструювання) агресором структур у політичній системі та суспільстві, проти яких ведуться бойові дії. Принцип державно-політичної лояльності персоналу, що обслуговує політичну систему, значною мірою мінімізує можливості пошуку опорних точок у внутрішньосистемному просторі.

Для вирішення завдання більш якісного аналізу впливу загроз на кожен інтерес, а також з метою оцінки рівня загроз з урахуванням пріоритетності інтересів, доцільно застосовувати метод оцінки рівня загроз безпеці регіону. Рішення завдання оцінки рівня загроз безпеці регіону складається з трьох етапів: перший – визначення значущості окремих інтересів регіону в загальній системі регіональних інтересів; другий – оцінка впливу основних загроз безпеці регіону для кожного інтересу регіону; третій – оцінка рівня загроз безпеці регіону.

Зокрема, на першому етапі запропонованого підходу визначаються показники пріоритетності інтересів регіону – виділення життєво важливих інтересів визначеного регіону. При цьому життєво важливі інтереси регіону являють собою сукупність інтересів кожного окремого жителя, громадських, виробничих та інших колективів, а також регіону в цілому. Серед безлічі інтересів регіону завжди можна виділити кілька життєво важливих інтересів, що є домінуючими, ключовими, визначальними, порівняно з іншими дрібнішими інтересами. Життєво важливі інтереси регіону можна виділити: враховуючи особливості регіону; ґрунтуючись на думці експертів і проаналізувавши матеріали досліджень і публікації з питань безпеки регіону.

Відповідно, серед найважливіших заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки, варто назвати моніторинг факторів, що обумовлюють

загрози національній безпеці. Послідовність етапів впровадження стратегії забезпечення національної безпеки України повинна містити три ключові блоки. Перший Зокрема, моніторинг стану національної безпеки є першим блоком стратегії забезпечення національної безпеки. Виявлення випадків, коли фактичні параметри стану національної безпеки відхиляються від граничних значень, та визначення цих граничних значень. Другий блок стратегії забезпечення національної безпеки орієнтований на розробку прогнозів соціально-економічного розвитку й оцінку в рамках цих прогнозів індикаторів, які визначають національну безпеку. Третій блок впровадження державної стратегії забезпечення національної безпеки передбачає розробку комплексу, механізмів, методів і заходів, орієнтованих на забезпечення національної безпеки. При цьому основним критерієм визначення національної безпеки є здатність держави оцінювати рівень загроз. Необхідно відзначити, що на основі цього підходу можливо, наприклад, для оцінки економічної безпеки держави запропонувати такі методи.

1) Спостереження за станом ключових макроекономічних показників і порівняння їх із граничними значеннями. Цей метод розроблявся вітчизняними вченими із залученням досліджень зарубіжних авторів. Як результат, було запропоновано систему граничних значень показників економічної безпеки для країни, регіону, галузі стосовно України. До основних показників економічної безпеки віднесені, зокрема, такі: рівень і якість життя; рівень інфляції; рівень безробіття; рівень економічного зростання; стан бюджетного дефіциту тощо.

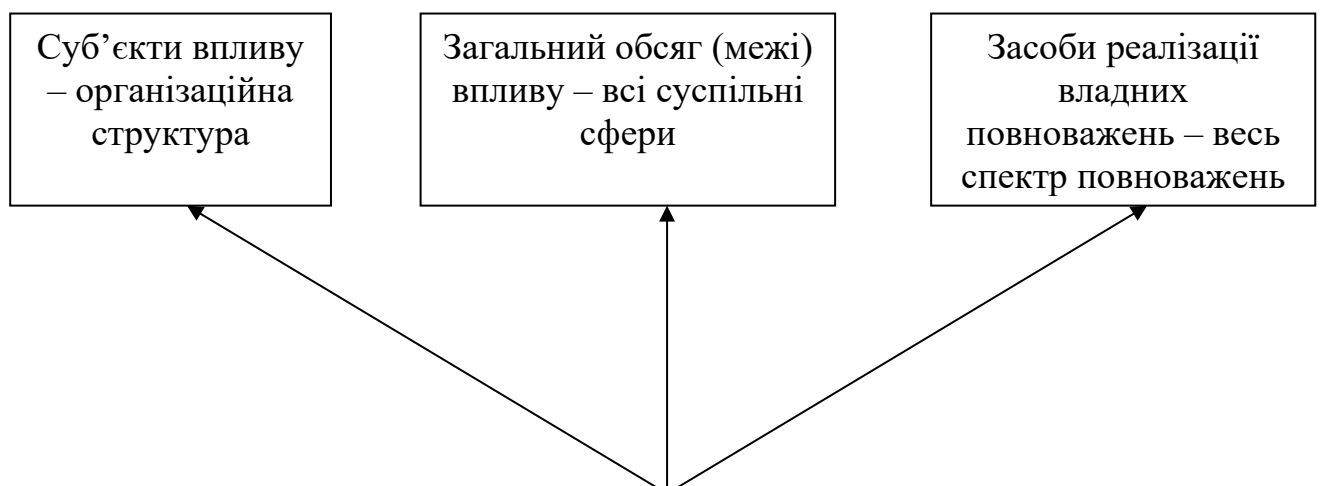

Рис. 2.2. Сутність організаційно-правового змісту реформування державного управління в контексті національних інтересів

В якості граничних значень запропоновано застосовувати значення не нижче середньосвітових. Методи експертної оцінки, у межах яких застосовуються логічні правила вироблення оптимальних рішень, що формуються експертами на основі власних уявлень і знань про будь-яку сферу проблем. До них, зокрема, відноситься бальна оцінка кризового стану і відповідний розподіл територій за ступенем загроз національній безпеці на основі оцінки результатів розпізнавання показників, що характеризують рівень національної безпеки.

У цілому, ключовим вихідним етапом аналізу рівня національної безпеки стає формування системи кількісних індикаторів, що віддзеркалюють зміст визначеного інтересу об'єктів безпеки. На жаль, на сьогоднішній день подібна система показників відсутня в Україні.

Процес успішного становлення України як суверенної держави вирішальною мірою залежить від забезпечення її національної безпеки. З огляду на зростаючі загрози і нестабільність у світі, постають нові виклики міжнародній безпеці у сировинній, енергетичній, фінансовій, інформаційній, екологічній, продовольчій та інших сферах. Загрози через поширення зброї масового ураження, міжнародний тероризм, транснаціональна організована злочинність, піратство, нелегальна міграція, міждержавні та громадянські конфлікти стають все більш інтенсивними, зачіпають все нові геополітичні регіони і держави. Водночас усе більш актуальними стають внутрішні виклики національній безпеці України. Насамперед це стосується наявності неефективної системи органів влади у сфері національної безпеки через недосконалість системи державного управління внаслідок витратної економічної моделі та економічної кризи, що поглиблюється, виснаження фінансових ресурсів держави і, зрештою, зниження рівня життя населення.

РОЗДІЛ 3

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВПЛИВУ

3.1. Формування системи національних інтересів в викликів національній безпеці

Встановлення проблем діяльності органів державної влади у сфері національної безпеки України має не тільки теоретичне, а й безпосередньо практичне значення.

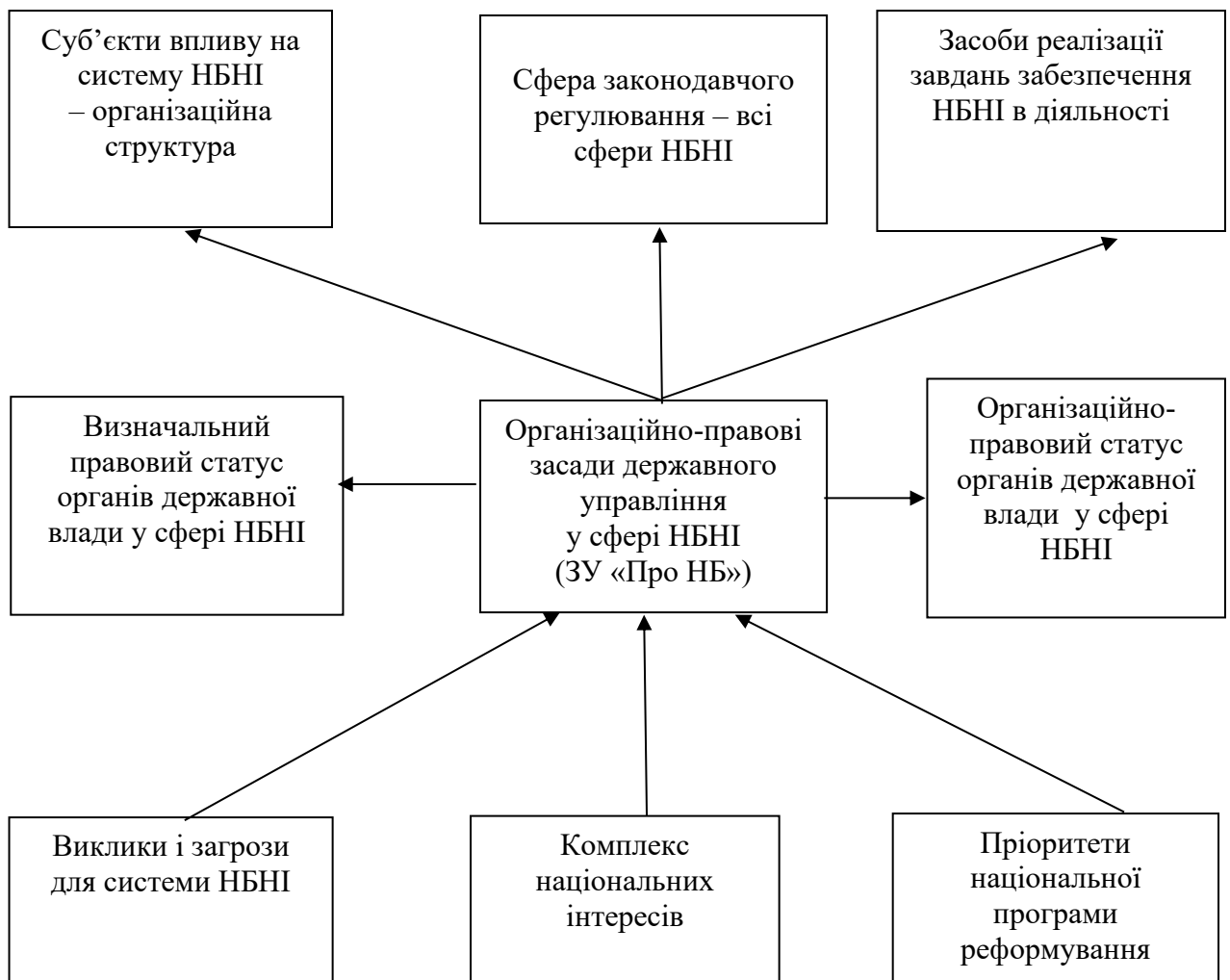

Рис. 3.1. Організаційно-правовий концепт державного управління в системі національної безпеки : *економічний підхід*

Оскільки спрямоване на вдосконалення законодавства про національну безпеку України, розробку стратегії такої безпеки і воєнної доктрини України, є основою для напрацювання керівних принципів і напрямів діяльності суб'єктів публічного адміністрування з метою своєчасного виявлення, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України (рис.3.1). Пропонуємо визначити *предметну сферу діяльності органів державної влади у сфері національних інтересів та національної безпеки України* як регламентовану законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність відповідних суб'єктів системи органів влади, спрямовану на реалізацію національних інтересів шляхом прийняття адміністративних рішень та надання встановлених законами адміністративних послуг, а також визначені його об'єкт і особливості.

Варто визначити особливості сфери національної безпеки України як предмета публічного адміністрування, що являє собою сукупність взаємопов'язаних суспільно-правових інститутів, які забезпечують функціонування цієї сфери, а також розроблено архітектоніку сфери національної безпеки України, яку пропонується розуміти як сукупність кількох базових компонентів: об'єкти національної безпеки України; система законодавства про національну безпеку України; суб'єкти публічного адміністрування у сфері національної безпеки України; інститут юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері національної безпеки України. Об'єкт публічного управління у сфері національної безпеки України – суспільні відносини, що виникають із приводу створення відповідних правових норм, визначення адміністративно-правового статусу учасників цієї групи суспільних відносин, попередження та припинення відповідних правопорушень і притягнення до юридичної відповідальності за порушення встановленого режиму національної безпеки України. Правовою основою діяльності суб'єкта публічного управління у сфері національних інтересів стають норми національного права, а в процесі своєї діяльності дані суб'єкти

використовують виключно форми та методи публічного адміністрування.

Удосконалення публічноуправлінської діяльності у сфері національної безпеки України, розробка нормативної бази регулювання встановленого режиму національної безпеки відбуваються з урахуванням міжнародних та європейських стандартів. Встановлено, що впровадження сучасної системи публічного адміністрування у сфері національної безпеки України, спрямованої на посилення ролі в ньому громадянського суспільства, повинно кореспондуватися з процесами вдосконалення та модернізації відповідно до викликів часу законодавства. Наведені особливості доцільно представити у вигляді певного управлінського алгоритму (рис.3.2.).

Рис. 3.2. Послідовність етапів реалізації механізму державного управління у сфері національних інтересів України

У такому підході має бути чітко визначено: сутність зовнішньополітичного потенціалу держави; повноваження у зовнішньополітичній площині, які Україна готова і здатна делегувати у майбутньому до інститутів управління наддержавних утворень; взаємозалежність принципів, цілей, остаточної мети інтеграційних процесів в межах тих наддержавних утворень, угоди про вступ до яких Україна вже підписала і ратифікувала, або передбачає це зробити у короткостроковій перспективі.

Національні економічні інтереси та їх пріоритети відіграють визначальну роль у системі економічної безпеки. З метою визначення національних економічних інтересів та пріоритетних напрямів для досягнення бажаних результатів, необхідно провести наступні заходи:

- здійснити аналіз поточного стану економіки у порівнянні з динамікою світового досвіду та попередніх років діяльності;
- застосувати заходи направлені на виявлення тенденцій розвитку в тому числі заходи створення умов для збільшення видобування енергетичних ресурсів, промисловості, виробництва загально-побутових товарів для внутрішнього або зовнішнього споживання;
- аналітичне планування і прогнозування соціально-економічного розвитку;
- корегування заходів державного регулювання з метою досягнення бажаних цілей.

Економічною безпекою визначається стан економіки держави, згідно якого, забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до загроз з боку внутрішніх та зовнішніх чинників, здатність до прогнозованого

економічного розвитку суспільства. Зростання виробництва товарів, надання необхідних послуг для забезпечення благ населення, що задовольняють потреби суспільства. Сукупність потреб, які забезпечують розвиток життєво важливих та необхідних галузей для суспільства і держави,

Суб'єкти економічної безпеки - держава і суспільство з усіма його інституціями. Якщо конкретизувати, то суб'єктами економічної безпеки є державні та місцеві органи виконавчої і законодавчої влади; міністерства, відомства, комерційні і некомерційні організації, громадські організації, окремі громадяни тощо. Основна мета економічної безпеки - це створення умов для безперервного економічного росту, зменшення інфляції, подолання безробіття, створення стійкої структури економіки, подолання державного боргу, а також підвищення якості життя населення країни, стабілізація національної валюти та підвищення державної конкурентоспроможності. Постійно розвиваюча економіка, здатна протистояти загрозам які виникають як в середині держави так зовні. Надійність та ефективність застосування економічних заходів впливу дозволяє пом'якшити наслідки дестабілізуючих процесів. Український народ, підприємства, установи та організації є об'єктами економічної безпеки. Держава виступає основним суб'єктом економічної безпеки, та здійснює свої функції в цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади.

Міністерством економіки України було затверджено «Методику розрахунку рівня економічної безпеки України» відповідно до якої, складові економічної безпеки це: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна та продовольча безпеки. Макроекономічна безпека - стан економіки, при якому відбувається досягнення збалансованих макроекономічних відтворювальних пропозицій. Фінансова безпека - це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування

національної економічної системи та економічне зростання. Зовнішньоекономічна безпека - стан, при якому забезпечується захист держави від негативних зовнішніх чинників, а відповідно зовнішньоекономічна діяльність відповідає національним інтересам. Інвестиційна безпека - стан, при якому забезпечується позитивна економічна динаміка, внаслідок фінансування науково-технічної сфери. Соціальна безпека - розвиток держави, при якому, підтримується та відбувається тенденція до зростання рівня життя населення. Науково-технологічна безпека - стан розвитку держави, при якому конкурентоспроможність національної продукції підтримується на високому рівні та гарантується незалежність технологічних та інтелектуальних ресурсів. Енергетична безпека - стан, при якому задовольняються паливно- енергетичні потреби населення та, відповідно, захист національних інтересів у енергетичній сфері. Демографічна безпека - захист суспільства від демографічних загроз, розвиток громадян, відповідно до конституційних прав держави. Продовольча безпека - достатній стан продовольчого забезпечення населення країни, тобто гарантії соціальної, політичної та економічної стабільності.

Світова практика свідчить про те, що без активної управлінської та регулюючої ролі державних органів влади, управлінських структур та інститутів громадянського суспільства не може бути забезпечено динамічний розвиток, що базується на науково-технічних досягненнях соціально-економічної сфери, як виключно важливій галузі життєдіяльності людського суспільства, в якій реалізується політика держави шляхом розподілу матеріальних і духовних благ, забезпечення прогресу всіх сторін суспільного життя, поліпшення положення кожної людини і суспільства в цілому. Адже в умовах трансформації державного управління (перезавантаження влади), національні інтереси так само змінюють внутрішній зміст.

У сучасних умовах варто також акцентувати увагу на новому підході до концепту національних інтересів. При цьому державне управління забезпеченням національних інтересів постійно вдосконалюючись, дозволяє

вирішувати або згладжувати гострі кути багатьох суспільно значущих проблем і соціально-політичних конфліктів, що виникають у процесі функціонування сучасної ринкової економіки. Воно виступає необхідною умовою життєздатності та ефективного функціонування всієї соціально-економічної системи країни. Проте, сам вираз, «державне управління у сфері національної безпеки» залишається проблематичним і дискусійним. Пов'язано це, з тим, що крім усього іншого, критика державної політики у внутрішній і зовнішній сферах (у середині ХХ століття) була спрямована на її патерналістичну сутність. Проте на початку ХХІ століття важливою стороною формування парадигми державного управління в цих сферах стало покладання відповідальності за систему безпеки поряд з державою на приватний-сектор і на громадськість, а також місцеві громади. Оскільки національна безпека – це симбіоз державної безпеки, суспільної безпеки й особистісної.

Як значущі суб'єкти забезпечення національної безпеки стали розглядатися недержавні (некомерційні) організації або, так званий, третій сектор (поряд з першим – державним; другим став комерційний і громадський). Спільними завданнями цих організацій є залучення населення до процесу забезпечення національної безпеки, перш за все, через підтримку економічного розвитку, здійснення виваженого соціального захисту, регулювання процесу соціальних змін через розширення меж свободи і передачу влади з «центру» на місце.

Державна і регіональна політика з часом почали будуватися з урахуванням соціального й економічного потенціалу державних і недержавних інституцій, які стали демонструвати серйозні досягнення у сфері вирішення проблем забезпечення національної безпеки, які до цього не були достатньо видимими або не мали ефективного інструментарію. За останні роки вплив недержавних організацій на забезпечення національної безпеки суттєво зріс. Вони виконують безліч соціально-гуманітарних й організаційних функцій, а саме: доводять до відома урядів потреби різних груп населення, здійснюють громадський контроль за діяльністю державних і самоврядних

органів, сприяють активній участі населення, ЗМІ в соціальному та політичному житті на центральному, регіональному та місцевому рівнях управління

При цьому в основі будь-якого суспільно-політичного процесу (державно-політичної діяльності) лежать концептуальні ідеї, відображені в доктрині, у тому числі нормативно-правових актах, що закріплюють суспільно-політичні рішення. Власне, державно-політична діяльність проявляється в прийнятті найважливіших політичних рішень, спрямованих на вироблення і застосування конкретних засобів і методів досягнення поставлених зовнішньополітичних і всередині політичних цілей. Зауважимо, що в процесі прийняття політичних рішень беруть участь або на нього впливають групи інтересів, політичні партії, громадські організації та рухи; органи місцевого самоврядування; релігійні об'єднання, бізнес-структури та ін. У сфері публічної політики далеко не всі інтереси є публічним, в ній можливе існування; а іноді й домінування тіньових центрів влади, а, відтак, і прийняття управлінських рішень. Нарешті, в управлінській діяльності держави не все має політичне звучання: воно здійснює багато функцій управління, далекі від політики.

Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року чітко визначили сутність комплексу національних інтересів тощо забезпечують визначення повноважень і місця різних підсистем державних органів у системі забезпечення національної безпеки. Разом з тим, заслуговує на увагу ряд актуальних питань у процесі функціонування «державної частини» системи забезпечення такої безпеки, які повинні отримати правове і організаційне вирішення в напрямку оптимального розподілу повноважень між низкою інституцій, які діють у цій сфері, а саме: необхідність вдосконалення організації стратегічного керівництва системою забезпечення національної безпеки на рівні Президента України, перш за все, за рахунок створення координуючих структур у сфері діяльності Ради безпеки й оборони України, міністерства закордонних справ,

міністерства охорони здоров'я і соціального розвитку, спецслужб і силових відомств;

1) необхідність посилення єдності державної підсистеми забезпечення національної безпеки, подолання на постійній організаційній основі роз'єднаності складових її елементів;

2) подолання недостатньої системності впливу державних органів на загрози національній безпеці в соціальній і економічній сферах, на їх джерела (причини);

3) забезпечення адекватності та своєчасності реагування державних органів на загрози національній безпеці;

4) необхідність подальшого посилення координації і взаємодії в системі органів виконавчої влади галузевої компетенції.

Відповідно до ст. 12 «Склад сектору безпеки і оборони» Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-УІІ, до зазначеного сектору входять ключові складові, функції яких визначаються діючим законодавством України. До складу сектору безпеки і оборони входять:

- 1) Міністерство оборони України;
- 2) Збройні Сили України;
- 3) Державна спеціальна служба транспорту;
- 4) Міністерство внутрішніх справ України;
- 5) Національна гвардія України;
- 6) Національна поліція України;
- 7) Державна прикордонна служба України;
- 8) Державна міграційна служба України;
- 9) Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- 10) Служба безпеки України;
- 11) Управління державної охорони України;
- 12) Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;

13) Апарат Ради національної безпеки і оборони України;

14) розвідувальні органи України;

Варто зазначити, що гібридна війна як комплексний (відбувається у багатьох сферах та за участю багатьох суб'єктів), інтенсивний вплив на країну-ворога призводить до розвитку її політичної системи в режимі із загостренням. За нього відбувається прискорене руйнування політичних інституцій, які виявляються неспроможними протиставити активному зовнішньому натиску внутрішньо-системні ресурси, доповнені самоорганізаційними можливостями громадянського суспільства. Насамперед йдеться про функції цілепокладання (обґрунтованого визначення мети, завдань, шляхів розвитку суспільства, розробки конкретних програм його діяльності), нормотворчості (формування юридичних, моральних та інших норм людського співіснування та спільної життєдіяльності), організації діяльності суспільства щодо виконання цілей, завдань і програм суспільного розвитку, утвердження та всебічного зміцнення політичного режиму, духовно-ідеологічного впливу на політичну свідомість громадян з метою її формування на базисі національних інтересів і цінностей, забезпечення безпеки індивідів та їх об'єднань у внутрішньому та міжнародному просторі та ін. Отже, актуальним питанням вдосконалення організації державної підсистеми забезпечення національної безпеки є оптимізація її функцій. Модель, що міститься в Законі України «Про національну безпеку України», потребує корегування, оскільки виділення в ній основних функцій проведено не за єдиним, комплексним критерієм.

Започаткований в Україні курс на модернізацію держави базується на західній публічноуправлінській концепції, що відбувається в умовах реалізації політики європейської інтеграції, реалізації положень програми перезавантаження влади, формування інститутів демократії та розвитку громадянського суспільства, визначає нові пріоритети, завдання і принципи функціонування органів державної влади щодо державного суверенітету. Ми виходимо з позицій сучасного загальноєвропейського тренду на

демократизацію сфери національної безпеки, розробки і впровадження нових інституціональних форм реалізації національних інтересів.

Функції громадянського суспільства у сфері національної безпеки є можливість систематизувати таким чином:

1) методичне керівництво діяльністю громадських структур, організація взаємодії між ними і, державою з метою захисту національних інтересів (у соціальній, економічній та ін. сферах);

2) створення мережі органів громадської експертизи законодавства з питань забезпечення нацбезпеки при центральних і регіональних представницьких органах;

3) проведення незалежних експертиз джерел небезпек і загроз, формування банку даних інформації про стан захищеності національних інтересів і визначенні шляхів протидії цим загрозам;

4) боротьба з соціальними і моральними деформаціями та викривленнями, службовою безвідповідальністю і некомпетентністю державних службовців;

5) проведення безпосереднього інформаційно-пропагандистського впливу на носіїв загроз нацбезпеці в напрямку спонукання їх до відмови від антигромадської діяльності, переорієнтації їх антисоціальних установок на соціально-позитивні;

6) безпосереднє реагування на ситуації, що загрожують життю і здоров'ю громадян, їх власності, соціально-культурному середовищі проживання, правопорядку;

7) протидію загрозам нацбезпеці шляхом самостійного або спільно з державними інститутами прийняття відповідних заходів безпеки в цій галузі;

8) соціальна мобілізація населення на протидію певним загрозам нацбезпеки шляхом надання позитивного впливу на соціальні цінності населення, на їхнє ставлення до загроз цій безпеці, формування активної позиції громадян і залучення їх в боротьбу із загрозами безпеці;

9) надання консалтингових та інших послуг з організації служб безпеки

в соціальних організаціях;

10) забезпечувати на основі законності захист приватних сфер життя людини і громадянина;

11) розробка пропозицій щодо оновлення законодавчих актів з проблем забезпечення нацбезпеки;

12) забезпечувати реальні гарантії прав і свобод людини, рівний доступ до участі в державних і суспільних справах;

13) здійснювати функцію соціального контролю по відношенню до своїх членів, оскільки воно незалежно від держави, має у своєму розпорядженні засоби і санкціями, за допомогою яких може змусити індивіди дотримуватися суспільні норми, забезпечити соціалізацію та виховання громадян;

14) участь в розробці нових технічних засобів і соціальних технологій, орієнтованих на забезпечення безпеки в соціальній, економічній та ін. сферах;

15) політичної культури і соціальної відповідальності за долю майбутніх поколінь;

16) виконання комунікаційної функції (у демократичному суспільстві проявляється розмаїття інтересів. Найширший спектр цих інтересів є результатом тих свобод, якими володіє громадянин в умовах демократії. Однак в умовах ідеологічного плюралізму ці інтереси настільки численні, настільки різноманітні і диференційовані, що державна влада практично не має інформації про всі ці інтереси. Завдання інститутів і організацій громадянського суспільства інформувати державу про конкретні суспільні та групові інтереси громадян, задоволення яких можливо лише силами держави;

17) розвиток творчості, ініціативи, волонтерства, благодійності та меценатства, а також патріотизму та культури у громадян;

18) популяризація правил безпеки поведінки громадян в побуті, на службі, на відпочинку, у громадських місцях, залучення громадян через громадські об'єднання в практичну діяльність щодо забезпечення нацбезпеки;

19) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації громадян для роботи в недержавних структурах забезпечення національної безпеки;

20) участь в реалізації міжнародних програм із забезпечення національної безпеки (у соціальній, економічній та ін. сферах).

Законодавцем дещо декларативно визначено порядок взаємодії всіх державних органів влади в означеній сфері відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», Стратегії національної безпеки України до 2020 року та інших нормативно-правових актів щодо забезпечення нацбезпеки. Ця діяльність державних органів має адміністративно – організаційну та виконавську природу, оскільки пов'язана з реалізацією владних повноважень і виникненням суб'єктно-об'єктних відносин, а також опосередкованим правом громадськості на забезпечення нацбезпеки. У зв'язку з цим інституційні механізми державного управління щодо забезпечення національної безпеки являють собою комплекс суспільно- політичних, правових й організаційних механізмів державного управління щодо реалізації державної політики в галузі забезпечення нацбезпеки.

3.2. Реформування системи забезпечення національних інтересів в контексті процесу перезавантаження влади в Україні

Економічна безпека є надзвичайно важливим елементом забезпечення національної безпеки України, що стосується всіх сфер життя нашої держави. Забезпечення економічної безпеки України перебуває у складі основних функцій держави і безпосередньо залежить від сучасних внутрішніх і зовнішніх умов. Економічна безпека є однією з восьми складових національної безпеки, посідає одне з чільних місць у системі забезпечення національної безпеки України і стосується практично всіх інших складових. Крім того, три складових національної безпеки, а саме економічна, соціальна та екологічна.

Таблиця 3.1

Функціональний зміст діяльності органів влади
у сфері національних інтересів (економіко-функціональний підхід)

№	Функція	Зміст діяльності органу влади
1.	Стратегічна	визначення й узгодження життєво важливих національних інтересів особистості, суспільства і

		держави, формування на цій основі національних інтересів країни
	цілепокладання	визначення цілей і завдань забезпечення нацбезпеки в соціальній, економічній, екологічній та іншій сферах
	системна	удосконалення системи забезпечення національної безпеки в означених сферах, приведення її у відповідність з якісними змінами обстановки у сфері системи безпеки,
		розробка та розвиток системи заходів забезпечення національної безпеки;
	прогнозування	виявлення, оцінка та прогнозування внутрішніх і зовнішніх викликів та загроз національним інтересам особистості, суспільства і держави, здійснення комплексу оперативних та довготривалих заходів щодо їх попередження і нейтралізації
	ресурсна	створення та підтримання в готовності сил та засобів забезпечення нацбезпеки (залежно від напряму, підсистеми); створення мобілізаційних ресурсів і визначення порядку їх розгортання;
	планування	управління силами і засобами забезпечення національної безпеки в повсякденних умовах і при надзвичайних ситуаціях
	інформаційна	інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів забезпечення нацбезпеки;
	оптимізації	здійснення системи заходів щодо відновлення оптимального функціонування об'єктів нацбезпеки в регіонах, що постраждали в результаті виникнення надзвичайної ситуації
	зовнішньо-системна	участь в заходах щодо забезпечення національної безпеки за межами держави відповідно до міжнародних договорів та угод, укладених або визнаних нею

Формування і функціонування механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки є відповіддю суб'єкта безпеки (групи, організації, держави та ін.) на соціальні виклики і загрози об'єкта, стан якого не задовольняє його. Однак розгортання діяльності, спрямованої на зміну

становища об'єкта, передусе визначення бажаної моделі майбутнього, шляхів руху до нього. Завданням інституційних механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки є досягнення конкретних цілей забезпечення такої безпеки.

Отже, підвищенню рівня ефективності функціонування і розвитку державного управління забезпеченням національної безпеки сприятиме науково-методологічне забезпечення, яке включає таке:

1) формування системи цільових фундаментальних і прикладних, досліджень і її державної підтримки в інтересах організації наукового забезпечення досягнення стратегічних національних пріоритетів;

2) створення мережі національних дослідницьких університетів і центрів, що забезпечують в межах коопераційних зв'язків підготовку фахівців для роботи у сфері забезпечення нацбезпеки;

3) визначення пріоритетних напрямків наукових досліджень, які сприятимуть ефективному вирішенню проблем у сфері забезпечення нацбезпеки;

4) упровадження результатів наукових досліджень у сфері забезпечення нацбезпеки в практиці соціального і політичного управління;

5) залучення науковців до розробки національних і регіональних програм розв'язання пріоритетних соціальних проблем;

6) реалізацію програм, орієнтованих на підготовку кадрів для потреб регіонального розвитку, органів і сил забезпечення нацбезпеки в соціальній, економічній, екологічній та ін. сферах;

7) створення державної системи наукової підтримки прийнятих рішень у сфері забезпечення нацбезпеки.

Зміст і структура організаційного блоку інституційних механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки України визначаються її Конституцією, Законом «Про національну безпеку України», Стратегією національної безпеки України на період до 2020 року тощо. Ці визначають суб'єктів сектору нацбезпеки, які виступають в ролі виразників

національних інтересів й одночасно є активними (хоча, і в різному ступені і формі) організаторами процесів стабілізації в тих чи інших сферах суспільних відносин, які відчувають негативний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз нацбезпеці. Особливості організації та дії інституційної системи державного управління забезпеченням національної безпеки будуть розглянуті в окремому розділі даної роботи.

Грунтуючись на цьому і враховуючи, що будь-які механізми державного управління є лише інструментарієм досягнення суспільно – політичних цілей, слід констатувати, що інституційні механізми державного управління щодо забезпечення нацбезпеки є цілісною ієрархічною системою публічного управління, яка певним чином організована у сукупність конкретних, з властивим тільки їм властивостями і характером взаємозв'язку елементів (сил, засобів, способів, методів і технологій державного управління), що утворюють якісно інше ціле із окремих елементів, за допомогою яких досягаються цілі із забезпечення нацбезпеки.

Зважаючи на запропоноване визначення, можемо аргументувати власну алгоритм механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки. Їх утворюють декілька елементів: науково-методологічний; правовий; інформаційний; організаційний; технологічний. Формування і функціонування механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки є відповіддю суб'єкта безпеки (групи, організації, держави та ін.) на соціальні виклики і загрози об'єкта, стан якого не задовольняє його. Однак розгортання діяльності, спрямованої на зміну становища об'єкта, передуює визначення бажаної моделі майбутнього, шляхів руху до нього. Завданням інституційних механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки є досягнення конкретних цілей забезпечення такої безпеки.

Отже, підвищенню рівня ефективності функціонування і розвитку державного управління забезпеченням національної безпеки сприятиме науково-методологічне забезпечення, яке включає таке:

- 1) формування системи цільових фундаментальних і прикладних, досліджень і її державної підтримки в інтересах організації наукового забезпечення досягнення стратегічних національних пріоритетів;
- 2) створення мережі національних дослідницьких університетів і центрів, що забезпечують в межах коопераційних зв'язків підготовку фахівців для роботи у сфері забезпечення нацбезпеки;
- 3) визначення пріоритетних напрямків наукових досліджень, які сприятимуть ефективному вирішенню проблем у сфері забезпечення нацбезпеки;
- 4) упровадження результатів наукових досліджень у сфері забезпечення нацбезпеки в практиці соціального і політичного управління;
- 5) залучення науковців до розробки національних і регіональних програм розв'язання пріоритетних соціальних проблем;
- 6) реалізацію програм, орієнтованих на підготовку кадрів для потреб регіонального розвитку, органів і сил забезпечення нацбезпеки в соціальній, економічній, екологічній та ін. сферах;
- 7) створення державної системи наукової підтримки прийнятих рішень у сфері забезпечення нацбезпеки.

Найважливішими показниками економічної безпеки є:

1. обсяги і темпи розвитку промисловості, обсяг і динаміка інвестицій, структура ВВП;
2. ефективність використання природно-ресурсного виробничого і науково-технічного потенціалу країни;
3. конкурентоспроможність економіки на ринках, динаміка темпів інфляції;
4. рівень безробіття, кількість робочих місць та ефективність діяльності бюджетоутворюючих підприємств;
5. якість життя, у вигляді ВВП на душу населення, забезпечення дотримання з боку правоохоронних органів конституційних прав та свобод
6. суспільства, його правовою безпекою;

7. забезпеченість матеріальними благами й послугами населення;
8. дефіцит бюджету та державного боргу;
9. енергетична незалежність;
10. інтегрованість у світову економіку.

Основа економічної безпеки - високий рівень розвитку продуктивних сил, які розширюють відтворення ВВП; внутрішня політична основа, яка проявляється в громадській злагоженості з метою досягнення довгострокових національних цілей, що дає змогу розробляти та втілювати в життя стратегію соціального і економічного розвитку.

8) Економічна безпека актуальна для країн, які перебувають у стадії трансформації, тобто ті країни, де відбувається загострення суперечок серед різних груп населення. Під час економічних криз, державам перш за все, загрожує розпад соціального ладу та економічної системи країни. Саме в таких ситуаціях основне завдання - забезпечення економічної безпеки в державі. Основна мета застосування державноуправлінських технологій у досліджуваній сфері полягає в оптимізації виконання різними суб'єктами суспільно-політичної управлінської діяльності у межах відповідних завдань і обов'язків щодо забезпечення національної безпеки. Відповідно до національних інтересів, дії цих суб'єктів-реалізаторів технологій можуть бути спрямовані на досягнення таких цілей: стабілізацію становища в державі, подолання соціальних кризових явищ, підвищення рівня й якості життя, оперативне інформаційне забезпечення прийняття рішень, узгодження інтересів різних соціальних груп при виробленні державних програм забезпечення безпеки в тій чи іншій сфері суспільної життєдіяльності тощо.

Проблема адекватної реакції на небезпеку з метою забезпечення економічної безпеки не є новою. Управління загрозами та ризиками властиве будь-якій системі безпеки, і його зміст є однаковим, змінюються лише форми, методи та засоби, які відповідають загрозам і ризикам, а також можливостям суб'єкта управління щодо вживання заходів протидії.

При загостренні економічних, соціальних, політичних, культурних

суперечностей групами в динамічному процесі “виклик - загроза - небезпека - захист - безпека” небезпечна ситуація посідає центральне, вирішальне місце. З метою захисту від небезпек суспільство створює власну державу. Держава виступає головним суб’єктом захисту від небезпек. На етапі виявлення можливих викликів чи ризиків, держава зосереджує свої розвідувальні та моніторингові можливості на виявленні прийнятих іншими державами агресивних рішень на силове протиборство з нею щодо розв’язання наявних суперечностей.

ВИСНОВКИ

У роботі вирішено завдання, яке полягає в розробці теоретико-методологічних засад і концептуальному обґрунтуванні наукових підходів щодо національних інтересів в . Проведений аналіз надав змогу розробити новий парадигмальний підхід до розуміння сутності національних інтересів, запропонувати нову методологію розв'язання дослідницької проблеми раціоналізації державного управління у сфері національних інтересів. Наукові результати дослідження надали сформулювати ряд висновків і рекомендацій, що мають як теоретичне, так і практичне значення.

1. Проаналізовано основні передумови, фактори виникнення, підходи до визначення сутності поняття «національні інтереси» в науці державного управління. Встановлено, що переважна більшість наукових розробок вітчизняних і зарубіжних учених, викладені в них теоретичні засади дослідження комплексу національних інтересів свідчать про те, що в науковій літературі досить повно відображено історичні основи інституціоналізації національних інтересів, формалізовані складники закріплення національних інтересів в нормативних актах, здійснено дослідження ствердження національних інтересів в публічноуправлінській діяльності, досліджено механізми управління, особливості правового, організаційного, інституціонального вимірів формування національних інтересів в умовах антикризового управління, запропоновані засади забезпечення територіальної цілісності України. Значним доробком виступили праці представників юридичної та політичної науки, у межах яких досліджені складники комплексу національних інтересів. На основі систематизації основних передумов та факторів аналізу виникнення сучасного безпекового тренду державного управління проаналізовано сутність та форми, розроблено структуру забезпечення національних інтересів та запропоновано змінити акценти формування основ законодавства у згаданій сфері. У межах цього аналізу визначено основні форми забезпечення національних інтересів в

умовах антикризового управління: інституціональна взаємодія, нормативно-правова системність, організаційна структурованість, соціальна адаптивність, конкретизовано особливості їх впливу на систему державного управління.

2. У роботі проаналізовано основні передумови, факторів виникнення, підходів до визначення сутності, змісту та комплексу національних інтересів в системі державного управління, окреслено характеристики та запропоновано визначення концепт «національні інтереси» на основі визначення комплексу цілей, завдань, пріоритетів розвитку України як національної держави; розкрито зміст поняття «публічне управління на основі національних інтересів» як організаційно-розпорядчої діяльності системи органів публічної влади, державних установ, діяльності недержавних структур, що спрямована на реалізацію завдань суспільно-політичного, соціального та економічного розвитку Української держави; теоретично обґрунтовано дослідницьку методологію аналізу особливостей формування комплексу національних інтересів як основи раціонального державотворення, яка базується на : 1) визначенні критеріїв стабільності функціонування механізму держави; 2) встановленні зовнішніх та внутрішніх чинників реалізації національних інтересів; 3) концептуалізації такого формату національних інтересів, який забезпечить розвиток України як суверенної держави.

3. Обґрунтовано вектор розвитку суспільних відносин у системі формування комплексу національних інтересів в Україні на основі нормативно-правової регламентації і юридичного закріплення поняття «національні інтереси, розкрито базові інституціональні й теоретичні засади реалізації національних інтересів в діяльності органів влади та їх змістовні характеристики.

4. Уточнено зміст, сутність та правову природу сучасного суспільного управління, встановлено напрями розвитку суспільних відносин і на цій основі розроблено авторську теоретичну концепцію забезпечення національних інтересів в умовах антикризового управління. Сутність такої концепції

представлена у вигляді вирішення сучасної базової суперечності в публічному управлінні, що полягає у етатизації суспільних відносин і відповідно – змісту публічноуправлінської діяльності, переходу до примату держави у сфері національних інтересів.

5. Систематизовано сучасні підходи до розподілу управлінських повноважень між суб'єктами владного механізму країни у сфері національних інтересів, надано характеристику основних функцій органів влади на національному та регіональному рівнях у системі завдань по забезпеченню національних інтересів. На цій основі визначено складну (структуровану) адміністративну систему забезпечення національних інтересів, виокремлено управлінські рівні такої системи, визначено завдання забезпечення нормативно-правового регулювання процедури реалізації національних інтересів на кожному рівні управління.

6. Досліджено сучасні підходи до методології впровадження зарубіжного досвіду формування та реалізації комплексу національних інтересів національної держави та окреслено перспективні напрями наукових досліджень за цією тематикою. Доведено, що особливості реформування державного управління, відмінні організаційно-правові механізми та нормативна база забезпечення національних інтересів та територіальної цілісності, відсутність традицій контролю суспільства за публічною адміністрацією зумовлюють потребу розробки методологічного апарату для запровадження зарубіжного досвіду формування національних інтересів.

7. Охарактеризовано політико-правові механізми гарантування, забезпечення та захисту національних економічних інтересів та забезпечення територіальної цілісності в умовах зовнішніх загроз та на цій основі здійснено аналіз основних передумов, факторів виникнення, підходів до визначення сутності комплексу національних інтересів в системі державного управління. Розкрито зміст понять «державна політика у сфері національних інтересів», «стандарти забезпечення національних інтересів», «управління в системі національних інтересів», теоретично обґрунтовано дослідницьку методологію

аналізу особливостей формування національних інтересів як основи раціонального державотворення.

На основі проведених досліджень встановлено, що новим підходом науки державного управління слід визнати відмову від формалізації національних інтересів як окремого напрямку в державному управлінні. Доцільно запровадити інтегративний підхід до реалізації принципів належного врядування, нового публічного управління в державно-управлінській практиці із розвитком у межах цих підходів самостійного концепту національних інтересів. Управління в системі національних інтересів слід визначити як особливий тип функціонування системи державного управління (у формі регулюючого впливу держави на об'єкти управління) на основі виявлення проблем, визначення пріоритетів та встановлення мети державотворення, у межах якого комплекс національних інтересів визначає зміст і внутрішні властивості публічного управління.

8. Пріоритетами України у сфері економічної безпеки та забезпечення економічних інтересів має стати створення відповідних правових, економічних, соціальних та інших умов, спрямованих на покращення грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної політики. Уряд України повинен зосередити увагу на внутрішніх реформах, створенні в Україні рівня життя, економіки та політики, які максимально наближені до європейських. Тільки тоді можливо впровадити ефективні механізми, спрямовані на нейтралізацію, мінімізацію впливу та усунення явищ і чинників, що призводять до створення зовнішніх і внутрішніх загроз фінансової безпеки держави. У поєднанні з розумною державною політикою вони дадуть змогу створити економічно стабільну державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабкіна О. В. Демократичні детермінанти трансформації українського суспільства / О. В. Бабкіна // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. – К. : ЕксОб, 2006. – Т. 2. – С. 410 – 412.
2. Бакуменко В. Д. Парадигма інноваційного розвитку суспільства: сучасні концепції реформування публічного управління / В. Д. Бакуменко, С. А. Попов // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 43. – С. 21-28.
3. Баштанник В. В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія / В. В. Баштанник. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – 390 с.
4. Лозицька І.О. Зарубіжний досвід адміністративного реформування: організаційні та інституціональні засади теоретичного аналізу / І. Лозицька // Наук. вісн. Академії муніципального управління: зб. наук. пр., Серія «Управління». – К. : АМУ. – 2016. – Вип. 4. – С. 161–168.
5. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Войтович Р. В. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2009. – 403 с.
6. Войтович Р. Регіоналізація як обернена форма глобалізації та її вплив на систему державного управління / Р. Войтович // Вісн. НАДУ. – 2007. – № 2. – С. 15 – 25.
7. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
8. Коваленко Г. В. Впровадження децентралізації публічної влади на основі досвіду європейських країн / Г. В. Коваленко, Д. Ю. Топольскова // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. – Ужгород : Гельветика, 2017. – Вип. 13, ч. 1. – С. 120-123.

9. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: методологія дослідження та забезпечення : монографія / О. П. Дзьобань. – Х. : Константа, 2006. – 440 с.
10. Ліпкан В. А. Національна безпека та національні інтереси України / В. А. Ліпкан. – К. : КНТ, 2006. – 68 с.
11. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – К. : Кондор, 2008. – 552 с.
12. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки / В. А. Ліпкан. – К. : КНТ, 2009. – 631 с.
13. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус. – Ірпінь : Акад. ДПС України, 2000. – 304 с.
14. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади : монографія / Г. О. Пономаренко. – Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. – 448 с.
15. Ситник Г. П. Національна безпека України: теорія і практика / Г. П. Ситник, В. М. Олуйко, М. П. Вавринчук. – К. : Кондор, 2007. – 616 с.
16. Стратегія і тактика національної безпеки: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи України / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції, 2006. – 304 с.
17. Фурашев В. М. Національна безпека України: шляхи забезпечення, роль і місце суспільства. Євроатлантичний курс : монографія / В. М. Фурашев, С. Ф. Джердж. – К. : Синопис, 2009. – 176 с.
18. Антонов В. О. Національна безпека як складовий елемент національного суверенітету / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2011. – Вип. 51. – С. 210–214.
19. Антонов В. О. Об'єкти національної безпеки та їх особливості / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2013. – Вип. 59. – С. 65–71.

20. Антонов В. О. Поняття та зміст системи національної безпеки / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2010. – Вип. 48. – С. 137–144.

21. Антонов В. О. Суспільство як об'єкт національної безпеки Української держави / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2013. – Вип. 60. – С. 79–84.

22. Regulsky J. Building democracy in Poland. The state reform of 1998. – Budapest: OSI/LGI, 1999. – 56 p. – Режим доступу: http://lgi.osi.hu/publications_datasheet.php?id=41. – Назва з екрану.

23. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України / О.М. Гончаренко, Е.М. Лисицин, В. Б. Вагаповта ін. // Наука і оборона. – 2002. – №1. – С. 18–24.

24. Костенко Г.Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки: навч. посіб / Г.Ф. Костенко. – К.: Юмана, 2002. – 144 с.

25. Бодрук О. С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти : монографія / О. С. Бодрук. - К. : НППМБ, 2001. - 300 с

26. Приходченко Л. Адаптація світових моделей реформування публічного управління до вітчизняних реалій / Л. Приходченко, О. Лесик // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / редкол. : М. М. Іжа (голов. ред.). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 2. – С. 118-122/

27. Дзьобань О. Національні інтереси як основа національної безпеки: світоглядно-методологічні аспекти / О. Дзьобань // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. – Х., 2010. – № 3. – С. 124–136.

28. Morgenthau Hans J. In Defense of the National Interest / Hans J. Morgenthau. – University Press Of America, 1982. – 306 p..

29. Шахов В. Національний інтерес і національна безпека в геостратегії України / В. Шахов, В. Мадіссон // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2013. – № 2. – С. 44–56.

30.Ковалюк Р.Т. Національні інтереси України в новій геополітичній ситуації. [Електронний ресурс] / Р.Т. Ко валюк // Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/06/kovaluk.htm>.

31.Воронянський О. В. «Національні інтереси» як категорія політичної науки / О. В. Воронянський // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - 2011. - № 10. - (Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія). - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_53/Gileya53/P8_doc.pdf.

32.Про основи національної безпеки України: закон України (із змінами, внесеними згідно із законами від 15.12.2005 р. № 3200-IV // ВВР. – 2006. – № 14. – Ст. 116 ; від 01.07.2010 р. № 2411-VI // ВВР. – 2010. – № 40. – Ст. 527) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

33.Про Стратегію національної безпеки України : указ Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007.

34.Комар Н. В. Концепція формування та реалізації національних інтересів у системі забезпечення національної безпеки країни [Текст] / Н. В. Комар, М. В. Лизун // Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: монографія / О. В. Булатова, Ю. Г. Козак, В. В. Козюк, Н. В. Комар ; за наук. ред. А. Крисоватого, Є. Савельєва. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – С. 133-140.

35.Цимбрівський Т. С. Історія становлення принципу територіальної цілісності у міжнародному публічному праві / Т. С. Цимбрівський // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2005. – Вип. 15. – С. 233 – 241.

36.Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-15 // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

37.Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018р.№ 2469. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/page2>.

38. Ситник Г. П. Безпека як категорія і функція державного управління / Григорій Ситник // Вісн. НАДУ. - 2004. - № 1. - С. 350-357.
39. Ситник Г. П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика) : монографія / Г. П. Ситник. - К. : Вид-во НАДУ, 2004. - 408 с.
40. Ситник Г. П. Методологічні аспекти категорії «цінність» у контексті забезпечення національної безпеки / Григорій Ситник // зб. наук. пр. НАДУ. - К. : Вид-во НАДУ, 2004. - Вип. 1. - С. 24-36.
41. Ситник Г. П. Управління національною безпекою в контексті глобальних трансформацій світового простору / Григорій Ситник // Вісн. УАДУ. - 2003. - № 2. - С. 508-513.
42. Ситник Г. П. Національна безпека України: теорія і практика : навч. посіб. / Г. П. Ситник, В. М. Олуйко, М. П. Вавринчук / за заг. ред. Г. П. Ситника. - Хмельницький ; К. : Вид-во «Кондор», 2007. - 616 с.
43. Ковальський В. Національні інтереси: загрози та їх нейтралізація / В. Ковальський, О. Маначинський, Є. Пронкін // Віче. – № 7. – 1994. – С. 57 –62.
44. Максименко Ю. Є. Національна безпека в Україні: теоретико-правові аспекти : / Юлія Євгенівна Максименко : Нац. акад. внутр. справ України. К., 2003. 94 с.
45. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) Ірпінь : Акад. ДПС України, 2000. 304 .
46. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. К.: НІСД, 2016. 528 с.
47. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.
48. Радковець Ю. «Гібридна політика» сучасної Росії як стратегія реалізації її національної геополітики / Ю. Радковець // Бінтел: [журнал геополітичної аналітики]. – 2015. – Спеціальний випуск. – С. 4-11.
49. Рущенко І. П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: [монографія] / І. П. Рущенко. – Харків: ФОП Павленко О. Г., 2015. – 268 с.

- 50.Савин В. Новые способы ведения войны. Как Америка строит империю / В. Савин. – С.-Петербург: Питер, 2016. – 352 с.
- 51.Требин М. Войны XXI века / М. Требин. – М.: АСТ; Минск: Харвест, 2005. – 608 с.
- 52.Чекаленко Л. Про поняття «гібридна війна». [Електронний ресурс] / Л. Чекаленко // Віче. – 2015. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4615/>.
- 53.Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
- 54.Про засади внутрішньої та зовнішньої політики : Закон України від 01 липня 2010 року № 2411-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.
- 55.Кремень В. Політична безпека України : монографія / [В. Кремень, Д. Безлюда, В. Бондаренко та ін.] . – К. : НІСД, 1996. – 114 с.
- 56.Терханов Ф. Теоретико-методологічні засади забезпечення територіальної цілісності у контексті національних інтересів /Ф.Терханов // Право та державне управління. – 2019. – № 1. – С. 11.
- 57.Терханов Ф. зЗбезпечення національних інтересів та територіальної цілісності в умовах сучасних трансформаційних змін в публічному управлінні/Ф.Терханов // Право та державне управління. – 2019. – № 3. – С. 98-104.
- 58.Терханов Ф. Теоретико-методологічні засади формування національних інтересів у системі антикризового управління / Ф.Терханов // Аспекти публічного управління. – 2019. – Т. 7. – № 12. – С. 135 – 146.
- 59.Wilson W. College and State Educational, Literary and Political Papers (1875-1913)./ W Wilson. Ed Baker R. S., Dodd W. E. – Vol. 2. – New York: Columbia University Press, 1970 – 402 p.
- 60.Niebuhr Reinhold. A Nation So Conceived: Reflections on the History of America From Its Early Visions to its Present Power with Alan Heimert, Charles

Scribner's Sons [Електронний ресурс] / Reinhold Niebuhr // Режим доступу:<http://odoqohod.ru/vanecit.pdf>

61. Rosenau J. National Interest / J. Rosenau // International Encyclopedia of the Social Sciences. – N.Y., 1968. – Vol.11. – P. 34–40.

62. Ковалюк Р.Т. Національні інтереси України в новій геополітичній ситуації. [Електронний ресурс] / Р.Т. Ковалюк // Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/06/kovaluk.htm>

63. Кондратьєв Я. Ю. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду / Я. Ю. Кондратьєв, В. А. Ліпкан. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 20 с

64. Варналій З.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці / За ред. З.С. Варналія . – К.: НІСД, 2016. – 528 с.

65. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України: підручник / В. П. Горбулін, А. Б Качинський – К.: Інтертехнологія, 2009. – 272 с.

66. Економічна безпека в Україні: держави, фірми, особи: [навчальний посібник] / Н. Й. Реверчук, Я. М. Малик, І. І. Кульчицький, С. К. Реверчук. – Львів: ЛФМАУП, 2000. – 192 с. 2

67. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення // З.С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Саєнко. – Київ: Знання України, 2011. – 299 с.

68. Біденко А. Як захищаються США / А.Біденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/482/>.

69. National Security Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу. https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf. – Заголовок з екрану/

70. Rothkopf David. Running the World. The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American Power. – New York: Public Affairs, 2005. – 556 p.

71. Menges Constantine. Inside the National Security Council: the True Story of the Making and Unmaking of Reagan's Foreign Policy. – New York: Touchstone, 1989. – 418 p.

72. National Security Strategy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf. – Заголовок з екрану.

73.. National Military Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу. http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf. – Заголовок з екрану.

74. Дудко Ірина. Рада національної безпеки в системі зовнішньої політики США // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2 (17). – С. 156–166.

75. Безопасная Европа в мире, который должен стать лучше. Европейская стратегия безопасности. 16 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIRU.Pdf>

76. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт // Стратегічні пріоритети. 2016. № 4 (41). С. 41-48.

77. Лавренюк Л. В. Механізм функціонування міжнародних організацій в умовах глобалізації / Л. В. Лавренюк // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 3. – С. 3 – 5.

78. Близнюк А. Гібридна війна ХХІ століття. Пропаганда як основна складова у політичних соціальних та етнічних протистояннях // INTERMARUM: історія, політика, культура. 2015. Вип. 2. С. 390-399.

79. Баштанник В. Впровадження європейської інтеграційної технології в системі публічного управління у контексті майбутнього розширення ЄС / В. Баштанник // Zarzadzanie i marketing. Zeszyty naukowe Politechniki Rzeszowskiej. – № 3. – 2009. – С. 35 – 47.

80. Беттлер Л. Национальные интересы, национальная и международная безопасность / Л. Беттлер // Полис. – 2002. – № 4. – С. 132 – 157.

81. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України дис... д-ра наук з держ. управління: 25.00.01 / Г. П. Ситник; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2004. – 429 с.

82. Федуняк Г.С. Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій у час глобалізаційних процесів: аспекти міжнародного права та міжнародного приватного права. – К.: Атіка, 2007. – 200 с.

83. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки / В. П. Горбулін. – К. : НІСД, 2011. – 288 с.

84. Турчинов О.В. Національна безпека: виклики і пріоритети // Голос України. – 2016. – 17 серпня.

85. Ковальський В. Національні інтереси: загрози та їх нейтралізація / В. Ковальський, О. Маначинський, Є. Пронкін // Віче. – № 7. – 1994. – С. 57–62.

86. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посіб. / Борис Анатолійович Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.

87. Максименко Ю. Є. Національна безпека в Україні: теоретико-правові аспекти : / Юлія Євгенівна Максименко : Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2003. – 94 с.

88. Біла С.В. Структурна політика в системі державного регулювання економіки в умовах суспільної трансформації: дис... д-ра наук з держ. упр.: Біла Світлана Олексіївна / 25.00.05 / Українська Академія держ. управління при Президентові України. – К., 2002. – 506 с.

89. Новицький Г. В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки / Г.В.Новицький. – К. : Інтертехнологія, 2008. – 496 с.

90. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України / Б. А. Кормич. – Одеса : Юридична література, 2003. – 472 с.

91. Ковальський В. Національні інтереси: загрози та їх нейтралізація / В. Ковальський, О. Маначинський, Є. Пронкін // Віче. – № 7. – 1994. – С. 57–62.

92. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посіб. / Борис Анатолійович Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.

93. Україна: контекст світових подій. Аналітичні записки ДУ «Інститут

всесвітньої історії НАН України» (2014-2017 рр.) / За заг. ред. д.і.н. проф. Кудряченка А.І. – К. : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. – 556 с.

94. Шаповалова І. Б. Сучасні тенденції у реформуванні державного управління: зарубіжний досвід для України / І. Б. Шаповалова // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 3. – С. 81-88.

95. Mastering decentralization and public administration reforms in Central and Eastern Europe [Electronic resource] / [ed. by G. Peteri]. – Budapest : OSI/LGI, 2002. – 234 p. – Access mode : lgi.osi.hu.

96. Nikos M. Trends of administrative reform in Europe: towards administrative convergence? [Electronic resource] / M. Nikos // International Public Management Review. – 2001. – Vol. 2. – № 2 – P. 39–53. – Access mode : <http://www.inpuma.net/test2/issue3/Nikos2.pdf>.

97. Pollitt C. An Overview of the Papers and Propositions of the First Trans-European Dialogue (TED-1) / C. Pollitt // The NISPAcee Journal of public administration and policy [Text] : Special issue: A Distinctive European Model? The Neo-Weberian State. – 2008/2009. – Vol. 1, № 2, winter. – 103 p.

98. Pollitt C. Public Management Reform: A Comparative Analysis [Text] / Christopher Pollitt, Geert Bouckaert. – Oxford : Second edition, 2004. – 362 p.

99. Pollitt C. Public management reform: Reliable knowledge and international experience [Electronic resource] / Christopher Pollitt. – London : School of Economics, 2002. – 16 p. – Access mode: <http://www.iadb.org/publications/index.cfm?language=English>.